

”Tää materiaali on mun juttu.”

Varhaiskasvattajien kokemuksia Eläinlasten elämää -pöytäteatterista lasten mielenterveystaitojen edistämiseksi

LAHDEN
AMMATTIKORKEAKOULU
Sosiaali- ja terveysala
Sosiaalialan koulutusohjelma,
Sosionomi AMK
Sosiaalipedagoginen varhais- ja
nuorisokasvatus ja perhetyö
Opinnäytetyö
Kevät 2017
Henna Eloranta
Anne Hattunen

Lahden ammattikorkeakoulu
Sosiaali- ja terveysalan koulutusohjelma

ELORANTA, HENNA & HATTUNEN, ANNE:

”Tää materiaali on mun juttu.”

Varhaiskasvattajien kokemuksia Eläinlasten elämää -pöytäteatterista lasten mielenterveystaitojen edistämiseksi

Sosiaalipedagogisen varhais- ja nuorisokasvatuksen ja perhetyön opin-
näytetyö, 60 sivua, 9 liitesivua

Kevät 2017

TIIVISTELMÄ

Opinnäytetyön teoriaosuus perustui lasten mielenterveyteen ja mielenterveystaitoihin sekä niiden edistämiseen varhaiskasvatuksessa. Käsitelimme teoriaosuudessa myös varhaiskasvattajan roolia sekä lasten toimijuutta ja osallisuutta sekä draamakasvatusta ja erityisesti forum-teatteria.

Opinnäytetyön tarkoituksena oli tutkia lasten mielenterveystaitojen edistämistä varhaiskasvatuksessa. Tavoitteena oli kerätä kahden päiväkodin kasvattajien kokemuksia Eläinlasten elämää -pöytäteatterimateriaalin käytämisestä varhaiskasvatusikäisten lasten mielenterveystaitojen edistämiseksi. Opinnäytetyö oli laadullinen tutkimus, jonka aineiston keruumenetelmänä käytimme kasvattajien teemahaastatteluita. Toimeksiantajana opinnäytetyölle toimi Suomen Mielenterveysseura.

Teemahaastattelujen perusteella tulimme tulokseen, että Eläinlasten elämää -pöytäteatterimateriaali soveltuu lasten mielenterveystaitojen edistämiseen. Kasvattajat havaitsivat materiaalin herättävän lapsissa hyvää keskustelua ja lapset alkoivat pohtia tarinoiden teemoja enemmän. Kasvattajat kokivat materiaalin hyväksi keinoksi käsitellä vaikeita asioita. Lapset oppivat Eläinlasten elämää -pöytäteatterimateriaalin kautta tunnetaitoja sekä kaveritaitoja. Kasvattajille vahvistui, että heidän omalla mallilla ja esimerkillä on tärkeä merkitys lasten kanssa työskennellessä.

Asiasanat: Mielenterveys, ehkäisevä mielenterveystyö, varhaiskasvatus, draamakasvatus, forum-teatteri

Lahti University of Applied Sciences
Degree Programme in Social Services and Health Care

ELORANTA, HENNA & HATTUNEN, ANNE: *"This material is my thing."*
Early childhood educators' experiences of the "life of cubs" -table theater and how it promotes mental health skills of the children

Bachelor's Thesis in the Social Pedagogy for Early Childhood and Youth Education and Familywork, 60 pages, 9 pages of appendices

Spring 2017

ABSTRACT

The theory of the thesis was based on the children's mental health and mental health skills and how to promote these in the early childhood education. The theory included also the role of the early childhood educators, activity and participation of children, drama pedagogy and especially forum-theater.

The purpose of the thesis was to study the promotion of the mental health skills of the children in the early childhood education. The objective was to gather the early childhood educators' practical experiences of the "life of cubs" -table theater. The thesis was a qualitative study. We collected material through theme interviews with the educators. The commissioner of the bachelor's thesis was The Finnish Association for Mental Health.

On the basis of the theme interviews we came to the result that the "life of cubs" -table theater is suitable for promotion of the mental health skills of children. The early childhood educators noticed that the children began to think more about the themes of fairy tales and good discussion was created between educators and children. The early childhood educators thought that this material was a good method to deal with even difficult matters for children. The "life of cubs" -table theater material taught the children emotional skills and skills how to be with friends. When the early childhood educators worked with the children they learned that their example and being a model to the children was very significant.

Key words: mental health, preventive mental health care, early childhood education, drama education, forum-theater

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	1
2	OPINNÄYTETYÖN LÄHTÖKOHDAT	3
2.1	Toimeksiantaja ja toiveet opinnäytetyölle	3
2.2	Eläinlasten elämää -pöytäteatterimateriaali	3
2.3	Tiedonhaun kuvaaminen	5
3	LASTEN MIELENTERVEYS JA MIELENTERVEYSTAIDOT	6
3.1	Lasten mielenterveys	6
3.1.1	Itsetunto	6
3.1.2	Identiteetti	8
3.1.3	Tunnetaidot	10
3.1.4	Vuorovaikutuksen merkitys mielenterveydelle	14
3.2	Lasten mielenterveystaidot ja niiden edistäminen	15
4	VARHAISKASVATUS	17
4.1	Varhaiskasvatus toimintaympäristönä	17
4.2	Kasvattajan rooli varhaiskasvatuksessa	18
4.3	Toimijuus varhaiskasvatuksessa	20
4.4	Osallisuus varhaiskasvatuksessa	21
5	DRAAMA	22
5.1	Draamatoiminta varhaiskasvatuksessa	22
5.2	Draamakasvatus	22
5.3	Forum-teatteri	25
6	MENETELMÄ, AINEISTON KERUU JA ANALYSOINTI	28
6.1	Laadullinen tutkimus	28
6.2	Aineiston keruu	29
6.3	Teemahaastattelu	29
6.4	Aineiston analysointi	31
7	TUTKIMUKSEN TULOKSET	33
7.1	Materiaalin käyttöönotto	33
7.2	Kasvattajien havainnot lapsiryhmässä	36
7.3	Mielenterveystaidot kasvattajien kuvaamina	37
7.4	Muutokset lasten mielenterveystaidoissa	39
7.5	Kasvattajat materiaalin käyttäjinä	41

7.6	Kasvattajien oma oppiminen	42
7.7	Draamakasvatus ja forum-teatteri varhaiskasvatuksessa	43
8	POHDINTA	47
8.1	Johtopäätökset tutkimuksen tuloksista	47
8.2	Eettisyys ja luotettavuus	49
8.3	Opinnäytetyön hyödynnettävyys	52
8.4	Jatkokehittämissuhteet	53
	LÄHTEET	55
	LIITTEET	61
	Liite 1.	
	Liite 2.	
	Liite 3.	

1 JOHDANTO

Mielenterveyteen liittyvät ongelmat koskettavat melkein joka toista suomalaista jossakin elämän vaiheessa (Uusitalo-Malmivaara & Vuorinen 2016, 17). Mattila (2011, 51) on nostanut esiin, että valitettavan usein ihmisten ongelmat huomataan liian myöhään, joten ennaltaehkäisevän työn merkitykseen tulisikin kiinnittää huomiota. Tämän johdosta perehdymme opinnäytetyössä varhaiskasvatuksessa tapahtuvaan lasten mielenterveyden edistämiseen.

Sosionomiopintoihin liittyen löysimme kesällä 2015 Suomen Mielenterveysseuran Eläinlasten elämää -pöytäteatterimateriaalin. Kiinnostuimme materiaalista ja sen mahdollisuudesta opinnäytetyön aiheeksi. Osallistuimme syksyllä 2015 Lapsi ja mieli – Lapsen mielenterveyden edistäminen -koulutukseen ja keskustelimme siellä mahdollisen toimeksiantajan edustajan kanssa opinnäytetyöyhteistyöstä. Tästä käynnistyi opinnäytetyöprosessimme, jonka aikataulu on liitteissä (LIITE 1.).

Suomen Mielenterveysseura on kehittänyt erilaisia menetelmiä, työtapoja sekä materiaaleja mielenterveyden edistämiseen niin varhaiskasvatukseen, kouluun kuin ikäihmisten kanssa työskentelyyn (Mieli 2014, 13). Lasten mielenterveystaitojen edistämällä varhaiskasvatuksessa pyritään vahvistamaan lasten mielen hyvinvointia. Varhaiskasvatuksessa toimivilla kasvattajilla on merkittävä rooli näiden taitojen edistämässä. Opinnäytetyömme perustuukin Suomen Mielenterveysseuran kehittämään lasten mielenterveystaitojen edistämisen menetelmään, Eläinlasten elämää -pöytäteatterimateriaaliin. Suomen Mielenterveysseura toimii opinnäytetyön toimeksiantajana.

Tutkimme laadullisessa tutkimuksessa teemahaastatteluiden avulla kahden eri päiväkodin kasvattajien käytännön kokemuksia materiaalin käyttämisestä lasten mielenterveystaitojen edistämässä. Opinnäytetyössä käytetyt sitaattit ovat lainauksia kasvattajien teemahaastatteluista. Opinnäytetyön näkökulma on mielenterveyden edistäminen, rajaten pois mielenter-

veyden ongelmat. Haastatteluissakin näkökulmaksi nousee positiivinen näkökulma mielenterveyteen, tämän eräs kasvattaja tiivistää kertoen:

Totta kai mielenterveys on myös niitä negatiivisia asioita, mutta ennen kaikkea sitä positiivista ja sen hyvän löytämistä siitä elämästä ja omasta itsestään ja sen itsetunnon ja minäkuvan vahvistamista.

Opinnäytetyömme lähtökohtiin kuuluu toimeksiantajan ja käytetyn materiaalin esittely, toiveet opinnäytetyölle sekä tiedonhaun kuvaaminen. Valitsimme tietoperustan teemoiksi lasten mielenterveyden ja mielenterveystaitojen edistämisen, koska Eläinlasten elämää -pöytäteatterimateriaali pyrkii edistämään varhaiskasvatuksessa olevien lasten mielenterveystaitoja. Valitsimme toimintaympäristöksi varhaiskasvatuksen, koska sosionomitutkimtoon sisältyy lastentarhanopettaja kelpoisuus ja varhaiskasvatus on lastentarhanopettajan yksi toimintaympäristö. Eläinlasten elämää -pöytäteatterimateriaalin perustuessa draamakasvatuksen menetelmään, forum-teatteriin, käsittelemme opinnäytetyön teoreettisessa viitekehyksessä myös näitä. Esittelemme myös tutkimuksesta nousseet tulokset, joita analysoimme ja pohdimme työssämme.

Opinnäytetyön tutkimusmenetelmä on laadullinen tutkimus, jonka aineiston keruumenetelmänä on viiden kasvattajan teemahaastattelut. Teemahaastattelujen avulla selvitämme materiaalia käyttävien kasvattajien käytännön kokemuksia pöytäteatterin soveltuvuudesta lasten mielenterveystaitojen edistämiseksi varhaiskasvatuksessa.

Opinnäytetyömme tarkoituksena on tutkia lasten mielenterveystaitojen edistämistä varhaiskasvatuksessa. Tavoitteena on kerätä kahden päiväkodin kasvattajien kokemuksia Eläinlasten elämää -pöytäteatterimateriaalin käyttämisestä varhaiskasvatusikäisten lasten mielenterveystaitojen edistämisessä.

2 OPINNÄYTETYÖN LÄHTÖKOHDAT

2.1 Toimeksiantaja ja toiveet opinnäytetyölle

Suomen Mielenterveysseura on perustettu vuonna 1897 ja se on maailman vanhin mielenterveysalan kansalaisjärjestö. Sen perustehtävänä on mielenterveyden edistäminen sekä mielenterveysongelmien ehkäiseminen. (Mieli 2016f.) Osallisuuden, yhteisöllisyyden sekä välittämisen kulttuurin edistäminen, aktiivisuuteen kannustaminen ja mielenterveyden ja hyvinvoinnin tukeminen kuuluvat Mielenterveysseuran tehtäviin (Mieli 2016a). Mielenterveysseura tukee ihmisten arkista selviytymistä vapaaehtoistoiminnalla, antamalla apua, tukea ja asiantuntemusta sekä kehittämistoimintaa, mielenterveysosaamisen jakamista ja vahvistamista sekä yhteiskunnallista vaikuttamista (Mieli 2014, 3).

Suomen Mielenterveysseura on jakanut Eläinlasten elämää -materiaalia Lapsi ja mieli – Lapsen mielenterveyden edistäminen -koulutusten kautta valtakunnallisesti vuoden 2015 alusta lähtien yhteensä noin 3500 kasvatäjalle. Suomen Mielenterveysseuralle on tullut paljon positiivista palautetta pöytäteatterista, mutta materiaalin liittyen ei ole tehty vielä yhtään tutkimusta tai opinnäytetyötä. Toimeksiantajan näkökulmana on mielenterveystaitojen edistäminen ja mielenterveystaitojen harjoittelu käytännössä. Toimeksiantaja halusi kuulla käyttäjien kokemuksia materiaalista: Mitä kasvatajat ovat havainneet lapsissa ja lapsiryhmässä? Millaista oppimista on tapahtunut lasten mielenterveystaidoissa? Mitä lapset ovat oppineet? Mitä kasvattaja itse on oppinut materiaalin käyttämisen myötä?

2.2 Eläinlasten elämää -pöytäteatterimateriaali

Varhaiskasvatusikäisille lapsille on kehitetty Suomessa monia menetelmiä, joiden tarkoituksena on lasten mielenterveyden edistäminen (Anttila, Huurre, Malin & Santalahti 2016, 18). Suomen Mielenterveysseura on kehittänyt Turvallisin mielin -hankkeessa 2012 - 2015 Lapsen mieli -materiaalikokonaisuuden. Materiaaliin kuuluu muun muassa Lapsen mieli – Mielenterveystaitoja varhaiskasvatukseen ja neuvolaan -kirja sekä Eläin-

lasten elämää – Mielenterveystaitoja pöytäteatterin keinoin -materiaali (Marjamäki, Kosonen, Törrönen & Hannukkala 2015, 7.) Eläinlasten elämää -materiaali on koottu erityisesti varhaiskasvattajille sekä opettajille ja sen avulla pyritään edistämään lasten mielenterveystaitoja (Mieli 2016b). Opinnäytetyömme perustui tämän materiaalin käyttämiseen.

KUVA 1. Eläinlasten elämää -pöytäteatterimateriaali ja tarinavihko

Eläinlasten elämää -pöytäteatterimateriaaliin (KUVA 1.) kuuluu tarinavihko, jossa on 10 erilaista tarinaa sekä kuusi erilaista eläinhahmoa: Pupu, Peura, Susi, Siili, Siilin pikkusisko ja Pöllö. Tarinoissa seurataan ja ratkaistaan eläinlasten arkisia tilanteita roolityöskentelyn avulla, mielenterveystaitoja hyödyntäen. Tarinoiden avulla käsitellään mielenterveyden teemoja kuten

kannustaminen, tunteiden ilmaiseminen, yhdessä leikkiminen, yhdenvertaisuus, lohduttaminen, jämäkkyys, pettymysten sietäminen, kaverin mukaanottaminen, mielipiteiden huomioiminen, anteeksi pyytäminen sekä auttaminen. Menetelmä perustuu forum-teatteri työtapaan. Työtavassa aikuinen näyttelee eläinhahmoilla alun tarinasta ja keskeyttää tarinan ristiriitatilanteeseen. Lapsilla on mahdollisuus keksiä tarinalle ratkaisu ja näyttellä se eläinhahmojen avulla. (Marjamäki ym. 2015, 9; Mieli 2016b.)

2.3 Tiedonhaun kuvaaminen

Aineistoa opinnäytetyöhön haimme muun muassa Mastofinnan, Google scholarin ja kirjastojen tietokantojen avulla. Hakusanoina käytimme mielen terveys, varhaiskasvatus, draama, draamakasvatus, forum-teatteri, osallisuus, varhaiskasvattaja, tunnetaidot, vuorovaikutus, toimijuus, osallisuus. Hakutuloksia löytyi melko paljon ja rajasimmekin hakutuloksia niin, että aineisto oli korkeintaan kymmenen vuotta vanhaa. Näin pyrimme saamaan mahdollisimman ajankohtaista tietoa aiheista.

Lähteiden tuoreuden lisäksi lähdekriittisyytemme nousi esiin käyttämistämme lähteistä. Lähteinä käytimme pääosin tutkittua tietoa muun muassa väitöskirjoja, sekä luotettavaksi luokittelemiamme painettua kirjallisuutta esimerkiksi varhaiskasvatuksesta, mielen terveydestä sekä laadullisesta tutkimuksesta. Internet-lähteinä käytimme erityisesti Suomen Mielen terveysseuran, Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen, Sosiaali- ja terveysministeriön sekä Opetushallituksen Internet-sivuja. Näin varmistimme, että saimme mahdollisimman uutta ja paikkansa pitävää tietoa.

3 LASTEN MIELENTERVEYS JA MIELENTERVEYSTAIDOT

3.1 Lasten mielenterveys

Mielenterveys tarkoittaa mielen sairauksien puuttumisen lisäksi mielen hyvää vointia ja ihmisen arjessa selviämisen kykyä. Ihmisen hyvinvointi, terveys ja toiminta perustuvat mielenterveyteen, joka muotoutuu persoonallisen kasvun ja kehityksen myötä. Olosuhteista riippuen mielenterveyden voimavarat joko kasvavat tai vähenevät. Päiväkodin kehitysyhteisönä tulee tukea lasten mielenterveyttä. Mielenterveystaitoja voi oppia ja opettaa. Mielenterveyteen vaikuttavat muun muassa identiteetti, sopeutumiskyky, itseluottamus ja biologiset, sosiaaliset sekä vuorovaikutukselliset tekijät. (THL 2014.)

WHO:n näkemyksen mukaan ei ole terveyttä ilman mielen terveyttä. Mielenterveyden ongelmat vaikuttavat paitsi ihmiseen itseensä ja hänen kanssaan elävien elämään, mutta myös koko yhteiskuntaan. (WHO 2016a.) WHO:n Euroopan mielenterveyden toimintasuunnitelman yhtenä tavoitteena on turvata jokaiselle tasa-arvoinen oikeus henkiseen hyvinvointiin elämänsä aikana, erityisesti niille, jotka ovat haavoittuvimpia ja joilla on riski sairastua. Tavoitteeseen pyritään muun muassa lisäämällä tietoisuutta henkisen hyvinvoinnin tukemisesta ja edistämisestä, tarjoamalla erilaisia mahdollisuuksia ja ohjelmia muun muassa varhaiskasvatukseen oppimisympäristöille. (WHO 2016b.) Eläinlasten elämää - pöytäteatterimateriaali vastaa juuri tällaista toimintamallia.

3.1.1 Itsetunto

Huilla ja Isokoski (2013, 20) ovat jäsentäneet lapsen itsetunnon käsitettä useiden tutkijoiden kautta, koska heidän näkemyksen mukaan itsetunnon määrittäminen yksiselitteisesti on haastaavaa käsitteen moniulotteisuuden johdosta. Heidän mukaan itsetunnon ja minäkäsityksen määritelmiä on mahdollisesti yhtä paljon kuin on niiden tutkijoitakin. Huilla ja Isokoski käsittelevät omassa tutkimuksessaan itsetuntoa lapsen käsityksenä itsestään, jonka tukemisella pyritään rakentamaan hyvää minäkuvaa.

Huilla ja Isokoski (2013, 20) ovat nostaneet esiin myös muun muassa Ahon ja Ojasen määritelmät itsetunnosta. Aho (2005, 21) nostaa pohdittavaksi, onko persoonallisuus, minä, identiteetti, minäkäsitys, minäkuva, itsearvostus, itsevarmuus, itsensä tiedostaminen, itsetuottamus sekä itsetunto toistensa synonyymejä vai onko jokaiselle yksittäin jokin määritelmä. Ojasen (1996, 21) mukaan itsetunto taas voidaan jakaa minätietoisuuteen eli itsensä havainnoimiseen; itsetuntemukseen eli yksilön heikkouksien ja vahvuuksien sekä tavoitteiden havaitsemiseen; itsearvostukseen eli arviointiin oman itsensä arvokkuudesta.

Itsetunnolla tarkoitetaan omaa realistista arviota siitä, millaisia mahdollisuuksia ja rajoitteita ihmisellä on. Lapsuuden myönteiset kasvukokemukset, kuten vanhempien ja kasvattajien antama hyväksyntä, huolenpito ja rakkaus, vahvistavat hyvää itsetuntoa. Hyvä itsetunto luo vahvan omakuvan, jolloin haasteet ja puutteet eivät riko itsetuottamusta ja tuota ylitsäpäsemätöntä ahdistusta. Totuudenmukainen omakuva ja hyvä itsearvostus edistävät kehittymistä ja pyrkimystä tehdä parhaansa. (Mieli 2016c.)

Itsetunto vaikuttaa ihmisen toimintaan ja ratkaisuihin, toisaalta toiminnan ja seurauksien vaikuttaessa itsetuntoon. Toisin sanoen hyvä itsetunto voi mahdollistaa itseään vahvistavan kehän. Hyvä itsetunto mahdollistaa valmiuksia nähdä omia kykyjä ja mahdollisuuksia ympärillään. Hyvä itsetunto on itseensä luottamista ja itsensä sekä muiden arvostamista, oma elämä tuntuu tärkeältä ja ainutkertaiselta. Ihmisellä, jolla on hyvä itsetunto, ei ole tarvetta loukata muita toiminnallaan ja toisaalta hänellä on kyky tiedostaa ja hyväksyä omat heikkoudet. Sosiaalinen rohkeus ei takaa hyvää itsetuntoa, myös ujolla tai syrjäänvetäytyvällä voi olla hyvä itsetunto. On tärkeää oppia suhtautumaan myötätuntoisesti muihin ihmisiin sekä itseensä. On myös opittava pitämään puoliaan sekä ilmaisemaan oma tahto. (Mieli 2016c.) Tutkimukset osoittavat, että hyvä itsetunto ehkäisee syrjäytymistä sekä edistää ihmisten hyvinvointia, joten sen vahvistamiseen on kiinnitettävä huomiota varhaiskasvatuksessa. Kaikki kasvattajat eivät kuitenkaan välttämättä ole tietoisia, kuinka lasten itsetuntoa voi vahvistaa varhaiskasvatuksen arjessa. (Koivisto 2011, 39.)

3.1.2 Identiteetti

Heikell (2012, 2) toteaa identiteetin kehittyvän ihmisen ollessa vuorovaikutuksessa muiden kanssa, jolloin ihminen voi peilata itseään muiden kautta. Mäkisen (2012, 95 - 96) mukaan kukaan ei tule omaksi itsekseen umpiossa vaan useissa suhteissa ympäristössään. Identiteetti voidaan kokea sekä yksilön että ympäristön näkökulmasta erilaisina. Yksityisen, persoonallisen ja yhteisöllisten olemisen, kuulumisen sekä samastumisen yhteyksiä voidaan pohtia identiteetin avulla, ja tähän tarvitsemme kieltä. Kieli ja identiteetti liittyvät yhteen, sillä molemmat yhdistyvät sosiaaliseen toimintaan ja yhdistävät ihmisen osallisuuteen, vuorovaikutukseen sekä erilaisiin suhteisiin. Mäkinen tarkasteleekin identiteettiä eri näkökulmista: minuutena, tietoisuutena, narratiivina, paikkana ja tilana yhteisössä sekä erilaisuutena.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa 2016 huomioidaan vahvasti lasten identiteettien kehittymistä ja tukemista. Varhaiskasvatuksessa on muun muassa huomioitava perheiden monimuotoisuus: lasten perheidentiteettiä on tuettava huomioiden erilaiset kielet, kulttuurit, katsomukset ja uskonnot, perinteet sekä kasvatuskäsitteet. Lapsia tulee tukea myös kulttuuri-identiteettien rakentamisessa rohkaisemalla lapsia tutustumaan ja kohtaamaan muita ihmisiä, kieliä ja kulttuureita. Tämä tapahtuu vahvistamalla lasten sosiaalisia taitoja muun muassa harjoittelemalla lasten kanssa toisen asemaan asettumista, tarkastelemalla asioita eri näkökulmista ja ratkaisemalla ristiriitatilanteita rakentavasti. Varhaiskasvatuksessa lasten identiteettien kehitystä voidaan tukea myös tekemällä monikielisyydestä näkyvää. Varhaiskasvatuksen yhtenä tehtävänä onkin vahvistaa lasten kielellisiä taitoja ja valmiuksia sekä kielellisten identiteettien kehittymistä vahvistamalla lasten uteliaisuutta ja kiinnostusta kieliin, teksteihin ja kulttuureihin. (Opetushallitus 2016b, 19, 23, 30, 40.) Lapset ovat herkkiä kaikelle puheelle, jonka kautta he peilaavat itseään yhteisöön ja ympäristöön. Tahattomasti annettuja identiteettileimoja on vältettävä, koska ne voivat vaikuttaa voimakkaasti lapsen elämään. Varhaiskasvatuksessa olisi tärkeää kohdistaa huomio siihen, kuinka lapsia tuetaan kohtaamaan toisensa

ilman samankaltaistavia kulttuuri-identiteettejä, jotta vältettäisiin lasten leimaaminen, luokittelu tai marginalisoiminen. (Mäkinen 2012, 97 - 99.)

Identiteetin minuudella Mäkinen (2012, 100) tarkoittaa ihmisen subjektiivisuutta, eli kykyä jäsentää omia havaintoja, tuntemuksia ja ajatuksia. Mäkinen ajatteleeekin minuuden arkipäivässä kehitettävänä ja työstettävänä projektina. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016 puolestaan painottaa ilmaisun eri muotojen yhdistelemistä, koska taiteellinen kokeminen ja ilmaiseminen edistävät lasten myönteistä minäkuvaa. Jokaisen lapsen tulee kokea itsensä hyväksytyksi niin omana itsenään kuin ryhmän jäsenenä, myönteinen minäkuva kehittyy lasta kannustamalla sekä onnistumisen kokemuksia tarjoamalla. (Opetushallitus 2016b, 41 - 42, 52.) Mäkinen (2012, 101) toteaaakin, että minuus ei tule koskaan valmiiksi vaan muokkautuu jatkuvasti. Käsitukset itsestä muotoutuvat osallisuuden kokemusten ja vuorovaikutuksen kautta sekä miten muut suhtautuvat itseän. Minuus muokkautuu myös omien kokemusten tarkastelusta ulkopuolisena sekä peilattaessa kokemuksia menneeseen, nykyiseen sekä tulevaan.

Kieli on identiteetin merkki ja väline: kielen avulla luodaan yhteys toiminnan ja ympäristön välille ja kielellä annetaan merkityksiä tehdyille havainnoille, kokemuksille ja ajatuksille ja ne jaetaan kielen avulla toisille ja itselle. Tällä tavoin alkaa tutustuminen itseän sosiaalisessa vuorovaikutuksessa, muuttuen sisäiseksi psyykkiseksi prosessiksi. Mäkinen viittaa Vygotskyn (1981) ja Anzaldúan (1999) näkemyksiin, joiden mukaan kieli, tietoisuus ja identiteetti ovat yhteydessä toisiinsa. Anzaldúan ajatteli kielen rakentavan identiteettiä, Vygotsky painotti myös leikin merkitystä. Leikki edellyttää lapsen ajattelun, tahdon ja tunteiden kehittymistä ja luo näin lapsen identiteettiä. (Mäkinen 2012, 102 - 103.) Vaikuttava varhaiskasvatus -teoksessa Karila (2016, 13 - 14) viittaa Alasuutarin ja Karilan (2014) tutkimukseen, jonka mukaan lapset itse korostavat päiväkodissa kaverisuhteiden merkitystä. Karila toteaaakin, että lasten toimiessa kiinnostavien asioiden parissa vertaistensa kanssa, he edistävät näin omaa oppimistaan. Mielekäs toiminta lisää onnellisuutta, mikä puolestaan edistää ihmisenä kasvamista sekä identiteetin kehittymistä.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016 painottaa monipuolisia toimintatapoja varhaiskasvatuksessa. Kasvattajien tulee olla fyysisesti ja psyykkisesti läsnä, jotta lasten välisen vuorovaikutuksen tukeminen mahdollistuu. Läsnäolevan kasvattajan tehtävänä on myös dokumentoida lasten leikkejä ja kertomuksia. (Opetushallitus 2016b, 38 - 39.) Varhaiskasvatuksessa tulisi kiinnittää huomiota siihen, että lapsen itsestään kertomat tarinat ovat merkityksellisiä lapsen identiteetin, kielenkehityksen, ajattelun ja mielikuvituksen kehittymisessä. Kertominen, joka tapahtuu dialogissa, yhdistää lapsen mennyttä ja nykyistä identiteettiä. (Mäkinen 2012, 105.)

Identiteetti muodostuu vain nähdäksi ja kuulluksi tulemisen myötä. Se, miten kasvattajat näkevät ja kuulevat lapsen, muokkaa lapsen identiteettiä. Identiteetti siis rakentuu suhteessa toisiin ihmisiin, mukaan ottamisessa ja poissulkemisessa. Kasvattajien on tiedostettava, että tarjotessaan lapselle sosiaalista asemaa, kuten levoton tai syrjään vetäytyvä, hänelle luodaan samalla tietynlaista käyttäytymismallia. Esimerkiksi rooli- ja draamaleikit ohjaavatkin lapsia mielikuvituksen avulla muun muassa löytämään uusia näkökulmia ja ryhmän jäsenyyksiä ja niiden avulla lapset myös oppivat taidon kieltäytyä ei-toivotuista käyttäytymismalli -kutsuista. (Mäkinen 2012, 105 - 107.) Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden 2016 mukaan lapsella on oikeus tulla ymmärretyksi, ilmaista itseään, mielipiteitään ja ajatuksiinsa omaamillaan ilmaisun keinoilla. Jokaisella lapsella on myös oikeus kannustavaan palautteeseen, leikkien oppimiseen, iloita oppimastaan, rakentaa identiteettiään ja käsitystä itsestään sekä maailmasta omien lähtökohtiensa mukaisesti. (Opetushallitus 2016b, 19.)

3.1.3 Tunnetaidot

Tunteiden havaitsemisen ja tiedostamisen taitoa eli tunnetaitoja, tarvitaan itsetuntemuksessa sekä vuorovaikutuksessa muiden ihmisten kanssa sekä heidän tunteidensa huomioimisessa. Ilman ymmärrystä omista tunteista on vaikea ymmärtää muidenkaan tunteita. Tunteiden ymmärtämisen taito mahdollistaa myös nähdä niiden syyt ja seuraukset sekä kyvyn tehdä päätöksiä arjessa ja erehtymisen mahdollisuus elämän suuremmissa valin-

noissa vähenee. (Mieli 2016g.) 3–6-vuotiaan tunnetaitoja edistetään perustarpeista huolehtimalla, hellyyttä ja hoivaa antamalla, rajoja asettamalla, turvallisuudesta huolehtimalla, monipuolisia virikkeitä ja ohjattua toimintaa järjestämällä sekä tukemalla sosiaalista kasvua ja ikäryhmään osallistumista (Mieli 2016d).

Tunnetaidoissa tunteiden ilmaiseminen ja niiden säätelyminen täydentävät toisiaan. On tärkeää omata kyky ilmaista myönteisiä tunteita mutta myös tuoda julki hankalat tunteet niin, että ne eivät vahingoita ketään. Myönteisillä tunteilla luodaan hyväksyvä, tukeva ja turvallinen ilmapiiri ja ympäristö, jossa hankalien tunteiden käsitteleminen mahdollistuu. Erilaisten tunteiden ilmaiseminen tekee ihmisestä kokonaisen. (Mieli 2016g.)

Surakka havaitsi Pro gradu -tutkielmassaan lasten keskinäisten sekä lapsen ja kasvattajan välisen tunteiden nimeämisen eroavan toisistaan, lapset käyttivät erilaista tunnesanastoa näissä yhteyksissä. Keskenään tunteista puhuessa lapset käyttivät epämuodollisempia ilmauksia sekä eleitä, ilmeitä ja äännähdyksiä kuin kasvattajille tunteista puhuttaessa. Näin ollen kasvattajien kanssa käytetyt sanallisemmat tunneilmasut eivät siirtyneet lasten keskinäiseen vuorovaikutukseen. (Surakka 2013, 81, 84.) Tähän näkemykseen viitaten kasvattajan onkin mietittävä, miten tunnetaitoja ja -sanastoa käsitellään lasten kanssa, jotta tunnetaidot kehittyisivät monipuolisesti.

Lapsen on tärkeää saada opetella kaikenlaisten tunnereaktioiden ilmaisemista. Lapsella on oikeus ilmaista myös vanhempiaan loukkaavia tunteita, tärkeää on, että aikuiset ovat vahvoja ja vastaanottavat nämä tunnepurkaukset silloin, kun lapsi ei vielä itse pysty hallitsemaan itseään. On kuitenkin muistettava, että lapsen kasvaessa ja kehittyessä häneltä tulee edellyttää ja vaatia kehittyvää tunteiden hallintaa, sekä olla hyväksymättä itseä tai muita satuttavaa tai loukkaavaa käytöstä. (Mieli 2016d.) Tunteiden tunnistamisessa lapset kiinnittävät huomiota erityisesti kasvojen ilmeisiin sekä kehon eleisiin myös itse niitä matkien. Lasten tapa tunnistaa tunteita on siis havainnollistaa niitä ja eläytyä tunteisiin elein, ilmein ja äänien avul-

la. (Surakka 2013, 81.) Kasvattajan malli tunteiden tunnistamisessa ja tunnereaktioiden ilmaisemisessa on siis tärkeää.

Myös Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa 2016 painotetaan, että lapsella on oikeus käsitellä ristiriitoja ja tunteitaan sekä opetella uusia asioita (Opetushallitus 2016b, 19). Hintikka havaitsikin tutkimuksessaan, että Aggression portaat -interventioryhmän lasten toimintatavoissa tapahtui merkittävä muutos. Ohjelman yhtenä tavoitteena oli opettaa lapsille, että suuttuneena tai vihaisena ei ole lupa satuttaa ketään eikä rikkoa mitään. Tutkimusjakson aikana toimintatapa ”satutan muita” väheni merkittävästi. (Hintikka 2016, 117 - 118.) Toivottavien toimintatapojen opettamisella voidaan siis katsoa olevan hyötyä lasten tunnereaktioiden kehittymisessä.

Tunteiden säätelyllä tarkoitetaan tunteiden hallintaa ja itsehillintää, kykyä käsitellä tunteita niiden vahingoittamatta ketään ja kykyä kokea ja ilmaista niitä sopivasti (Mieli 2016g). Se on myös oman itsensä tietoista ohjaamista kohti tavoitteita ja se liittyy erilaisiin sisäisiin prosesseihin sekä vuorovaikutustilanteisiin (Uusitalo-Malmivaara & Vuorinen 2016, 107). Tunteiden säätelyn haasteet voivat aiheuttaa hallitsematonta tunteenpurkausta tai vaikeiden tunteiden liiallista pohtimista ja niiden mukaan menemistä. Tunteiden säätelykyky auttaa toimimaan arjessa, sen avulla muodostetaan positiivista minäkuvaa, itseluottamusta ja mahdollistetaan tavoitteellinen toiminta. Hyvä tunteiden säätelykyky auttaa selviytymään paremmin elämän pettymyksistä. (Mieli 2016g.)

Itsehillinnällä hallitaan ja säädellään tunteita, impulsseja sekä mielihaluja. Sen avulla myös kontrolloidaan ja hallitaan omaa käytöstä. Tavoitteiden saavuttaminen vaatii itsehillintää, johon sisältyy sisäinen motivaatio, mielekkyys ja tarkoituksellisuus. (Mieli 2016g.)

Tunnetaidoissa keskeistä on erilaisten tarpeiden huomioiminen ja niiden tyydyttäminen, toisin sanoen itsestä huolehtiminen, mikä on edellytys myös toisista huolehtimiselle. Toisten tarpeita voi kuunnella vasta, kun kykenee tunnistamaan omat tarpeet. Oikea-aikaisella tarpeisiin vastaamisella ylläpidetään elämässä mielihyvää. Omat rajat ja jämäkkyys tulevat

ihmiselle näkyviksi, kun omaa taidon kuunnella omia tarpeitaan, samalla tulee näkyväksi se, mitä ei halua tai mikä ei tee hyvää itselle. Jämäkkyys puolestaan on kykyä pitää kiinni itse määrittelemistä henkisistä ja fyysisistä rajoista. Jämäkkyys on myös omien näkemysten puolustamisen- sekä aloitteiden eteenpäin viemisen kykyä. Oikealla tavalla rajoista kiinni pitäminen vahvistaa omaa hyvinvointia. (Mieli 2016g.)

Hintikka tutki Aggression portaat -interventio-ohjelman vaikutusta sopeutumattomien erityisoppilaiden tunne- ja itsesääätelytaitojen kehittymisessä. Hänen tutkimuksensa osoitti, että vaikka interventio- ja kontrolliryhmien välillä ei alku- ja loppumittauksissa ollut eroja myönteisten ja kielteisten tunteiden kokemisessa, interventioryhmän myönteiset tunnekokemukset lisääntyivät merkittävästi kolmen vuoden tutkimusjakson aikana. (Hintikka 2016, 3, 111.) Kolmen vuoden tutkimusjakso on verrattain melko pitkä. Onkin aiheellista miettiä, millaisiin tuloksiin Eläinlasten elämää -pöytäteatterimateriaalia samojen lasten kanssa systemaattisesti ja pidemmällä aikavälillä käytettäessä päästäisiin.

Tunnetaitojen kehittämisessä itsearvostuksen lisääminen on tärkeää. Itsearvostuksella tarkoitetaan itsekunnioitusta, kykyä rakastaa itseään, itsensä hyväksymistä, tyytyväisyyttä elämään ja ponnistelua sen saavuttamiseksi sekä uskoa omiin kykyihin ja mahdollisuuksiin. (Mieli 2016g.)

Lapsen empatian kehittymiselle on tärkeää, että hän oppii ymmärtämään oman toimintansa vaikutuksen toisiin, esimerkiksi lapselle on osoitettava, että toisen satuttaminen aiheuttaa mielipahaa. Tavoiteltavasta käytöksestä on lapselle annettava myönteistä palautetta, aikuisten antamaa esimerkkiä unohtamatta. (Mieli 2016d.) Hintikan tutkimuksessa mielenkiintoista oli, miten tutkimusjakson loppumittauksessa interventioryhmän lapsen kokivat kontrolliryhmään verrattuna merkittävästi useammin itseen kohdistuvaa henkistä ja fyysistä väkivaltaa ja näkivät useammin muiden kiusaavan toisia (Hintikka 2016, 119 - 120). Voidaanko tähän tutkimustulokseen peila-ten ajatella, että erilaiset menetelmät edistävät myös lasten empatian kehittymistä ja näin ollen he havaitsevat myös tapahtumia ympärillään paremmin? Surakka (2013, 82) kuitenkin muistuttaa, että eläytyessään tois-

ten tunteisiin lapset tarvitsevat vielä kasvattajan tukea toisten tunteiden huomioimisessa. Surakan Pro gradu -tutkimuksen mukaan jo viisivuotiailla on kykyä eläytyä toisten tunteisiin ja heillä on motivaatiota sosiaalisiin suhteisiin, kasvattajan tukemana.

3.1.4 Vuorovaikutuksen merkitys mielenterveydelle

Vuorovaikutustaitoina Poikkeuksen (2013) mukaan voidaan pitää kommunikointia, ongelmanratkaisua sekä yhteisöllisiä taitoja (Koivunen & Lehtinen 2015, 175). Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016 perustuu oppimisenäkemykseen, jossa lasten kasvu, kehitys ja oppiminen tapahtuvat vuorovaikutuksessa muiden ihmisten sekä lähiympäristön kanssa. Myönteiset vuorovaikutussuhteet edistävät oppimista. (Opetushallitus 2016b, 20.) Surakan (2013, 81) Pro gradu -tutkielmassa todetaankin, että kasvattajan ja lapsen välisellä vuorovaikutuksella on merkittävä yhteys myös tunteiden oppimiselle. Toisaalta lapsen ja hänen sosiaalisen ympäristönsä välinen dialoginen vuorovaikutus saattaa vakiinnuttaa lapsen käyttäytymis- ja reagoititapoja. Toisin sanoen lapsi toimii tavalla, johon ympäristö reagoi omalla tavallaan, johon vastaavasti lapsi reagoi tietyllä tavalla. (Koivunen & Lehtinen 2015, 194.) Tämä saattaa muodostaa joko positiivisen tai negatiivisen käyttäytymismallin lapselle, joten kasvattajien tulee tietoisesti reagoida lasten toimintaan tavalla, joka edistää lapsen toivottua käytöstä.

Karila (2016, 15) viittaa Puroilan ja Estolan (2012) tutkimukseen, jossa havaittiin kasvattajien ja lasten vuorovaikutuksessa olevan paljon vaihteluita. Vuorovaikutus saattoi olla olematonta, vaikka kasvattajat olisivatkin olleet lähellä lapsia. Heidän huomionsa oli muualla kuin lapsissa. Toisaalta vuorovaikutus saattoi aktivoitua tilanteissa, joissa kasvattajan oli kiellettävä tai kehotettava lasta. Intensiivinen vuorovaikutus puolestaan saattoi kohdistua koko ryhmään, jolloin yksittäisten lasten kanssa vuorovaikutus jäi vähäiseksi. Lasten vuorovaikutustaitojen edistämiseksi paras vuorovaikutuksen muoto on, kun kasvattaja kohdistaa intensiivisen vuorovaikutuksen sekä yksittäiseen lapseen että lapsiryhmään.

Minäkuva rakentuu refleктоimalla toisten reaktioita. Saatu palaute voi olla sanallista tai sanatonta, sanattoman palautteen usein ollessa tehokkaampaa. Sosiaalisesta vuorovaikutuksesta suurin osa onkin ei-kielellistä ja perustuu toisen ihmisen näkökulman ymmärtämiseen. Myönteinen ja kannustava palaute rakentaa lapsen itsetunnolle vahvan pohjan. (Koivunen & Lehtinen 2015, 194; Mieli 2016d.)

Vuorovaikutustaidot sekä sosiaaliset taidot tarkoittavat kykyä kuunnella, tunnistaa ja ymmärtää erilaisia näkemyksiä sekä omien arvojen ja asenteiden refleктоimista. Vuorovaikutustaidot, kyky ilmaista itseään sekä ymmärtää muita vaikuttavat merkittävästi lapsen identiteettiin, toimintakykyyn sekä hyvinvointiin. (Opetushallitus 2016b, 22 - 23.)

3.2 Lasten mielenterveystaidot ja niiden edistäminen

Mielenterveyden edistämisenä voidaan pitää mitä tahansa toimintaa, jolla vahvistetaan mielenterveyttä tai vähennetään sitä vahingoittavia tekijöitä. Mielenterveyttä vahingoittavina tekijöinä voidaan pitää esimerkiksi itsetunnon haavoittuvuutta, huonoja ihmissuhdetaitoja, avuttomuuden tunnetta, kriisejä, haitallista ympäristöä ja kiusaamista. (Bäckmand & Lönnqvist 2009, 7 - 8.)

Lasten mielenterveyttä suojaavina tekijöinä voidaan pitää turvallista kiintymyssuhdetta, hyväksytyksi tulemisen tunnetta ja riittävää läheisyyttä kotona. Nämä tekijät auttavat selviytymään kriiseissä ja vastoinkäymisissä. Lasten mielenterveystaitojen edistäminen varhaiskasvatuksessa on tarpeellista. Lasten mielenterveyttä voidaan edistää muun muassa kohtaamisilla sekä keskusteluilla, vahvistamalla tunnetaitoja, tukemalla ryhmäytymistä sekä kehittämällä varhaiskasvatusympäristöä mielenterveyttä edistäväksi. Leikkien ja satujen merkitys mielenterveyden edistämisessä on tärkeää muun muassa tunteiden tunnistamiseksi. (Marjamäki ym. 2015, 13 - 15.) Lasten keskinäiset vuorovaikutussuhteet, erityisesti kasvattajien sensitiivinen vuorovaikutus lasten kanssa sekä hyvän oppimisympäristön luominen synnyttävät lasten hyvinvointia tuottavia oppimiskokemuksia (Karila 2016, 42).

Varhaiskasvatuksessa on tärkeää käsitellä lasten kanssa heidän hyvinvointiaan edistäviä asioita, kuten lepoa, ravintoa, liikuntaa sekä mielen hyvinvointia. Lasten tunteiden ilmaisua ja itsesäätelyä tulisi myös tukea. Tunnetaidot vahvistuvat, kun lasten kanssa yhdessä havaitaan, tiedostetaan ja nimetään erilaisia tunteita. (Opetushallitus 2016b, 23.)

Mielenterveystaitoja ovat muun muassa tunne- ja tietoisuustaidot, elämäntaitotaidot sekä vuorovaikutus- ja ongelmanratkaisutaidot (Mieli 2016e). Lasten mielenterveystaitojen edistämässä kasvattajalla on suuri merkitys. Varhaiskasvatuksessa kasvattajien on tiedostettava omien työtapojen ja toiminnan mielenterveyttä vahvistavat asiat. Työyhteisön keskusteluissa, arvovalinnoissa, ilmapiirissä ja toiminnan suunnittelussa tehdään näkyväksi lasten mielenterveyden edistäminen. Varhaiskasvattajien olisi hyvä saada lasten vanhemmat mukaan keskusteluun mielenterveydestä ja sen edistämisestä. Näin kiinnitettäisiin huomiota lasten toimintaympäristöissä toimivien aikuisten toimintatapoihin lasten mielenterveyden edistämiseksi. (Marjamäki ym. 2015, 13.) Asioista voidaan keskustella lasten vanhempien kanssa esimerkiksi vanhempainilloissa tai muissa keskusteluissa.

4 VARHAISKASVATUS

4.1 Varhaiskasvatus toimintaympäristönä

Varhaiskasvatus on suunnitelmallista, tavoitteellista ja pedagogista kasvatusta, opetusta ja hoitoa. Varhaiskasvatuksen tavoitteena on lapsen kasvun, kehityksen ja oppimisen tukeminen sekä hyvinvoinnin edistäminen. (Opetushallitus 2016a.) Varhaiskasvatusta säätelee muun muassa Varhaiskasvatuslaki 36/1973 2 a §, joka määrittelee varhaiskasvatuksen tavoitteeksi 1) lapsen iän ja kehityksen mukaisen kokonaisvaltaisen kasvun, kehityksen, terveyden ja hyvinvoinnin edistämisen, 2) oppimisen edellytysten tukemisen, 3) monipuolisen pedagogisen toiminnan ja myönteisten oppimiskokemusten toteuttamisen ja mahdollistamisen, 4) kehittävän, terveellisen ja turvallisen varhaiskasvatusympäristön varmistamisen, 5) lasta kunnioittavan toimintatavan ja pysyvien vuorovaikutussuhteiden turvaamisen, 5) yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon varmistamisen, 6) yksilöllisten tuen tarpeiden tunnistamisen, 7) lapsen yhteistyö- ja vuorovaikutustaitojen edistämisen sekä 8) lapsen osallisuuden varmistamisen sekä kasvatuskumppanuuden vanhempien tai huoltajien kanssa lapsen kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin turvaamiseksi.

Varhaiskasvatus on hyvä kasvu- ja oppimisympäristö lapselle, jossa voidaan oppia asioita vertaisryhmän jäsenenä ja aikuisten ohjaamina (Järvinen, Laine & Hellman-Suominen 2012, 81). Varhaiskasvatuksessa lasten elinpiiri laajenee ja he kohtaavat erilaisia tapoja ajatella ja toimia. Varhaiskasvatuksessa kehitetään lasten valmiuksia ymmärtää lähiyhteisöjen monimuotoisuutta ja harjoitellaan niissä toimimista esimerkiksi satuja, musiikkia, kuvataidetta, leikkiä ja draamaa hyödyntäen. Näillä tuetaan lasten kulttuuriseen, vuorovaikutukseen, ilmaisuun ja ajatteluun sekä oppimiseen liittyvää osaamista. Lasten eettisen ajattelun taitojen kehittymistä tuetaan pohtimalla yhdessä eri tilanteissa lapsia ihmetyttäviä eettisiä kysymyksiä. Varhaiskasvatussuunitelman perusteissa 2016 lasten kanssa pohdittaviksi teemoiksi nostetaan esiin esimerkiksi oikean ja väärän erottaminen, oi-

keudenmukaisuus, ystävyys sekä pelon ja ilon aiheet. Teemojen käsittelyssä on tärkeää, että lapsien turvallinen olo. (Opetushallitus 2016b, 43.)

4.2 Kasvattajan rooli varhaiskasvatuksessa

Kasvattajalla varhaiskasvatuksessa tarkoitetaan ihmistä, jolla on kasvatustietoisuutta eli ymmärrystä siitä, että hänen toimintansa perustuu tietoihin tekoihin. Varhaiskasvatuksessa toimii ammattitaitoinen henkilöstö, joka omaa vahvaa teoretista tietoa lasten kasvusta sekä kehityksestä ja he osaavat ottaa nämä asiat huomioon käytännön tilanteissa soveltaessaan erilaisia menetelmiä lapsen kasvun ja kehityksen turvaamiseksi. Lastentarhanopettajaa pidetään pedagogisena asiantuntijana lasten opetuksesta, kasvatuksesta sekä hoidosta, ja hänellä on yleensä vastuu tiimensä toiminnasta. Lastentarhanopettaja vastaa pääosin ryhmän lasten opetuksesta sekä sen suunnittelemisesta. Lastentarhanopettajia valmistuu yliopistoista, mutta myös sosionomit, joilla on vähintään 60 opintopisteen varhaiskasvatukseen ja sosiaalipedagogiikkaan suuntautuneet opinnot, voivat toimia lastentarhanopettajan tehtävissä varhaiskasvatuksessa. (Järvinen ym. 2012, 19, 95, 125; OAJ 2016.) Käytimme kasvattaja -termiä opinnäytetyössä kaikista kasvatustavallisista henkilöistä koulutuksesta riippumatta.

Varhaiskasvatuksessa työskentelevät kasvattajat vastaavat omalta osaltaan lasten hyvinvoinnin turvaamisesta, koska lapset viettävät suurimman osan valvonnalla ajastaan heidän kanssaan (Koivisto 2011, 39). Kasvattajan tehtävänä on luoda luottamuksellinen suhde lapseen ja varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016 velvoittaakin, että turvallisuutta edistetään ja arvioidaan suunnitelmallisesti varhaiskasvatuksessa. Lisäksi varhaiskasvatuksen yhtenä tehtävänä on kiusaamisen ehkäiseminen ja siihen puuttuminen. (Opetushallitus 2016b, 16, 18.)

Salminen (2014, 53) toteaa väitöskirjassaan, että Suomessa valmistuneet lastentarhanopettajat ovat yleensä hyvin motivoituneita ja taitavia työskentelemään lasten kanssa. Myös Karila (2016, 25) toteaa varhaiskasvattajien ammattitaidon olevan yksi laatutekijä varhaiskasvatuksessa. Tutkimuksessaan Salminen (2014, 62 - 64) pyrki muun muassa ymmärtämään syväli-

semmin kasvattajan roolia lasten oppimisen ja kehittymisen edistäjänä vuorovaikutuksen näkökulmasta. Tutkimustuloksena hän toteaa, että suomalainen varhaiskasvatus on tästä näkökulmasta korkealaatuista, koska kasvattajien vahvan emotionaalisen tuen lisäksi sanallinen ohjeistus on korkealaatuista. Taitava kasvattaja on lämmin, sensitiivinen ja herkkä, joka kykenee rakentamaan toimivan oppimisympäristön, jossa myös sanallisilla ohjeilla tuetaan lasten oppimista. Tulosten mukaan kasvattajan emotionaalisesti tukevilla käytänteillä on tärkeä rooli, koska emotionaalisesti reagoivat kasvattajat pystyvät korkealaatuisempaan opastavaan tukeen. Kasvattajan emotionaalisella tuella on siis erityinen merkitys lasten oppimisen kannalta.

Kasvattajan on myös osattava muokata toimintamallejaan mahdollistaakseen ryhmän sujuvan toiminnan. Salminen (2014, 64) havaitsi tutkimuksessaan, että ehkäistäkseen lasten ei-toivottua käyttäytymistä, kasvattajat muokkasivat rutiineja, toimintamallejaan sekä strategioita lapsiryhmän tarpeiden mukaisesti. Tämän näkökulma tuli esiin myös haastatteluissamme, kasvattajat voivat muokata materiaalin käyttämistä tarpeen mukaan, toisinaan materiaali käytettiin järjestelmällisesti, toisinaan vapaammin. Tarpeen mukaan materiaaliin keksittiin omia tarinoita lapsiryhmässä ilmaantuneen akuutin tilanteen läpikäymiseksi. Kasvattajalta siis vaaditaan hyvää havainnointikykyä, sekä herkkyyttä toimia tilanteiden ja lasten tarpeiden mukaan.

Jotta lapsiryhmään syntyy yhteenkuuluvuuden tunne, kasvattajien on välttämätöntä luoda ja säilyttää ryhmässä sosiaalisia sääntöjä, kuten oikeudenmukaisuus. Kasvattajan johdonmukaisella sekä lasten positiivisella käyttäytymisellä on kiistaton yhteys. Salminen viittaa myös raporttiin suomalaisen kasvatuksen laadusta. Raportin mukaan kasvattajien hyvä käsitys lapsilähtöisistä käytänteistä on avain laadukkaaseen kasvatukseen ja opetuskäytänteisiin. Toisaalta eri tutkimuksiin vedoten Salminen myös toteaa, että yhdistämällä lapsikeskeisiä sekä aikuislähtöisiä käytänteitä, voidaan tuottaa vieläkin laadukkaampia oppimiskokemuksia. (Salminen 64 - 65.) Eläinlasten elämää -pöytäteatterimateriaalia käytettäessä voidaan vahvistaa lapsiryhmän yhteenkuuluvuutta sekä luoda ryhmän sisäisiä so-

siaalisia käyttäytymissäntöjä ja -sopimuksia. Materiaalia käytettäessä myös yhdistyy aikuisjohtoisuus sekä lapsilähtöisyys. Kasvattajalla on merkittävä rooli pöytäteatterin tarinan etenemisessä, vaikka tarinoiden ratkaiseminen lähteekin lapsista.

Tutkimuksessaan Salminen (2014, 66) toteaa, että kasvattajan herkkyydestä voitaisiin puhua täsmällisemmin pedagogisena herkkyytenä, joka koostuu kasvattajan ymmärryksestä lasten henkilökohtaisista ja sosiaalisista tarpeista. Tämä nousi esiin myös haastatteluistamme; kasvattajan on nähtävä, mitä kukin lapsi tarvitsee juuri kyseisellä hetkellä. Joku lapsi voi tarvita tukea uskaltaakseen ottaa osaa muiden lasten leikkeihin ja toisen lapsen liian innokasta osallistumista voidaan joutua rajoittamaan. Toisaalta pedagoginen herkkyyks on myös kasvattajan herkkyyttä nähdä lasten kiinnostusta oppimiseen.

Kasvattajan tehtävänä on tukea lasten kasvua ihmisyyteen, eli pyrkimystä totuuteen, hyvyyteen, kauneuteen, oikeudenmukaisuuteen sekä rauhaan. Kasvattajan tulee keskustella lasten kanssa näistä arvoista ja tukea lapsia suhtautumaan arvostavasti itseensä, muihin ihmisiin, ympäristöön ja tietoon sekä toimimaan oikein. (Opetushallitus 2016b, 19.)

4.3 Toimijuus varhaiskasvatuksessa

Virkki (2015, 6 - 8) viittaa väitöskirjassaan useisiin tutkimuksiin, joiden mukaan lapsen toimijuutta halutaan tuoda vahvasti esiin. Lasten toimijuuden kautta tarkoituksena on saada näkyviin lasten kokemukset, toiminta sekä lasten kohtelu heidän omasta näkökulmastaan. Tarkoituksena on ymmärtää ja tutkia lasta oman elämänsä ja arkensa tekijänä, ei vain kasvattajien toiminnan objekteina.

Virkki (2015, 7) referoi tutkimuksessaan myös Greenon (2006) näkemystä, jossa korostetaan identiteetin muodostumista toimijuuden ja osallistumisen myötä. Lapsen ajatellaan oppivan toimimaan aloitteellisesti ja vastuullisesti. Virkki tuo esiin myös Hollandin, Lachiocotten, Skinnerin & Cainin (1998) määritelmään toimijuudesta taitona, jolla lapsi voi muuttaa ja muokata lä-

hiympäristöään kohdatessaan siellä haasteita tai ristiriitoja. Holland ym. ajattelevat lasten leikkiessään erityisesti roolileikkejä, olevan aloitteellisia ja sisältöjä luovia. Tällöin toimijuus näyttäytyy osallisuutena, taitona pyytää apua, luoda uusia ideoita ja ajatuksia sekä esittää mielipiteitä. Virkki itse toteaaakin, että lapset voidaan päiväkodissa ottaa huomioon kasvavina ja kehittyvinä yksilöinä sekä aktiivisina toimijoina.

4.4 Osallisuus varhaiskasvatuksessa

Lasten osallisuus käynnistyy vuorovaikutustilanteissa, joissa lapset kokevat tulevansa kuulluksi ja voivat vaikuttaa itseään koskeviin asioihin. Näitä kokemuksia lapsi voi saada esimerkiksi päiväkodissa sekä kotona. Päiväkodissa on mahdollisuus arkisten tilanteiden lisäksi järjestettyihin lasten osallisuutta mahdollistaviin toimintoihin. (Turja 2012, 47 - 48.)

Virkin (2015, 145 - 146) tutkimuksessa havaittiin, että kasvattajat korostivat leikkiä lasten osallisuuden kenttänä, niinpä mahdollisuuksia vapaaseen leikkiin järjestettiin paljon. Virkki ajattelee, että kasvattajat eivät täysin ymmärrä leikin merkitystä lapsen kokonaisvaltaisen kehityksen edistämisessä. Hän viittaa Piagetin ja Vygotskin näkemyksiin, joiden mukaan lasten leikkien aiheiden ja teemojen yhdistäminen tavoitteelliseen oppimiseen laajentaa toimintaa ja edistää kokonaisvaltaista kehitystä. Leikin aktiivisempi hyödyntäminen mahdollistaisi lasten paremman osallisuuden. Virkin tutkimuksessa lapset korostivat yhteisöllistä osallisuutta, eli lapset halusivat toimia yhdessä muiden lasten kanssa.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016 korostavat inklusiivista toimintakulttuuria eli kaikkien yhtäläistä oikeutta osallistua. Tämän toimintakulttuurin mukaisesti varhaiskasvatuksen kaikessa toiminnassa tulee edistää osallisuutta, yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa. Osallisuuden avulla lapsille kehittyy ymmärrys yhteisöstä, oikeuksista, vastuusta ja valintojensa seurauksista. Lapsen sensitiivinen kohtaaminen, eli herkkyys kohdata jokainen lapsi yksilöllisesti ja tilanteen vaatimalla tavalla, sekä lapsen kokemus kuulluksi ja nähdyksi tulemisesta vahvistavat heidän osallisuuttaan. (Opetushallitus 2016b, 30.)

5 DRAAMA

5.1 Draamatoiminta varhaiskasvatuksessa

Draama on merkitysten muodostamista, tutkimista ja jakamista, joka tapahtuu esittämällä. Merkitysten muodostamisessa oleellisinta on sen perustuminen leikkiin eli toimintaan, joka on samalla sosiaalista ja kollektiivista. Draamatoiminnassa syntyneiden merkitysten tutkimista voidaan tehdä vain ryhmän kesken. Ryhmä voi myös jakaa merkityksensä toisille, jolloin syntyy esitys. Tarinan rakentumisen prosessiin osallistuu vain ryhmä, jolloin vuoropuhelussa syntyy yhteinen jaettu todellisuus jokaisen oman ja toisten todellisuuksien yhdistyessä. (Karkkulainen 2011, 13.)

Toivasen (2009, 31) mukaan draamassa erityistä on se, että lapsella on mahdollisuus kokea ja luoda uusia merkityksiä toimiessaan erilaisissa rooleissa todellisuuden ja fiktiivisen maailman välissä. Draaman avulla lapsella on mahdollisuus tutkia ja käsitellä suhdettaan muihin ihmisiin ja ympäröivään maailmaan. Draama edellyttää muiden huomioimista, siinä korostuvat ryhmälähtöisyys sekä yhteistyö lasten ja aikuisten välillä, lisäksi on pystyttävä sietämään keskeneräisiä tilanteita. Toivanen jakaa Karkkulaisen (2011, 13) näkemyksen siitä, että draaman ympärillä toimimisessa keskeistä on dialogisuus, jolloin toiminta kehittyy ryhmän jäsenten ideoista ja pohdinnoista. Kasvatuksen ja opetuksen dialogin tapahtuessa puheen tasolla, jolloin varhaiskasvattajan rooli korostuu, draama puolestaan tarjoaa mahdollisuuden laajempaan kohtaamiseen toiminnan dialogin avulla.

Eläinlasten elämää -pöytäteatteri on siis draamatoimintaa, jonka synnyttämiä merkityksiä tutkitaan yhdessä pöytäteatterituokioon osallistuneiden lasten kanssa. Pöytäteatterin avulla lapset saavat myös mahdollisuuden harjoitella yhteisen todellisuuden muodostamista.

5.2 Draamakasvatus

Toivanen (2009, 31 - 32) kuvailee draamakasvatusta leikillisen vakavaksi toiminnaksi. Tällä hän tarkoittaa toiminnan muodon olevan leikkisää, vaik-

ka tarkoitus on vakava. Työskentelyn siis tulee olla hauskaa. Draaman leikillisyydellä päästään vakavuuteen, johon olisi vaikea tai jopa mahdoton päästä ainoastaan keskustelemalla vaikeista asioista, kuten erilaisuus tai kiusaaminen. Draamaleikillä ja -tarinoilla mahdollistetaan lasten toimiminen rooleissa. Myös Heikell (2012, 2) toteaa Pro gradu -tutkielmassaan draamakasvatuksen olevan vuorovaikutuksellista ja draaman avulla voi turvallisesti erilaisissa rooleissa tutkia asioita, joita ei keskustelemalla pysty käsittelemään.

Kaikista varhaiskasvatusikäisten lasten erilaisista draaman ja teatterin toimintamuodoista voidaan käyttää yleisesti nimitystä draamakasvatus. Teatteri- ja draamatoiminta eroavat hieman toisistaan, teatterin tavoitteena on luoda esitys ja siinä painottuu produktio eli esityksen valmistaminen.

Draamassa, jota myös leikki on, painopiste on koko prosessissa eli toimimisessa. Draamatyöskentelyssä yhdistyy leikki ja kasvatus teatterin keinoin. Draamakasvatuksen ydin on kuvitteellisissa rooleissa ja todellisudessa, toiminnan tapahtuessa ryhmässä, ilman yleisöä. Aikuisen rooli korostuu erityisesti pienten lasten draamassa aloitteiden tekijänä sekä roolimallina. Draamatyöskentelyn perustana on leikinomainen, eli mielikuvitusta ja leikkiä hyödyntävä, ja lapsen kehitystasosta lähtevä toiminta, jonka tarkoituksena on muun muassa edistää lapsen valmiuksia uusien asioiden oppimiselle. Draamallisessa työskentelyssä yhdistyvät taideaineet, lasten kokemukset ja tietoa, joita työstetään yhdessä ajankohtaista aihetta ja satua tai tarinaa hyödyntäen. (Toivanen 2009, 30 - 31.)

Järvinen ym. (2012, 171) kiteyttävät draamakasvatuksen kasvatusmenetelmäksi, johon kuuluu teatteri ja sen eri työtavat. Draamakasvatuksen kautta pyritään löytämään ryhmänjäsenten yhteishenki sekä luovuus. Draamakasvatus on tekemällä oppimista, jossa tärkeintä ei ole lopputulos, vaan yhdessä tekeminen. Draaman kautta voidaan kuitenkin oppia monenlaisia asioita. Draaman avulla pyritään kehittämään tunneilmaisua, ongelmanratkaisukykyä, keskittymistä ja tietoisuutta itsestään sekä mahdollisuuksistaan. Draaman avulla lapsen itseluottamus kasvaa ja kehittyy. Myös Heikell (2012, 33) mainitsee Pro gradu -tutkielmansa tuloksena tunteiden käsittelyn tärkeäksi osaksi draamakasvatusta.

Lasten päivittäiset toiminnot kuten leikki ja pukeminen antavat oivan mahdollisuuden draamakasvatuksen toteuttamiselle. Draamakasvatukselle tulisi olla tilaa myös ohjatun toiminnan suunnittelussa, samalla tavalla kuin esimerkiksi liikunnalle. Draama on lapselle hyvä keino jäsentää omaa maailmankuvaa oppien samalla teatteria, ilmaisukykyä, itsetuntemusta sekä kaveritaitoja. Draamakasvatuksessa lapsi on aktiivisena toimijana sekä merkityksen rakentajana, jolloin oppiminen on sosiaalinen ja kokemuksellinen tapahtuma. Draamakasvatuksen kautta oppimisessa jokaisen tunteilla sekä toisen ihmisen asemaan asettumisella on suuri merkitys. Dialoginen vuorovaikutus draamakasvatuksessa tukee lasten empatian oppimista sekä luo pohjan hyvälle ja lasta kannattelevalle kasvuympäristölle. Draamakasvattajan ei tarvitse olla teatterialan ammattilainen vaan ihan kuka tahansa heittäytymiskykyinen kasvattaja voi käyttää draaman menetelmiä hyödyksi kasvatuksessa ja voi nimittää itseään draamakasvattajaksi. (Martinez-Abarca & Nurmi 2015, 9.)

Draamakasvatus varhaiskasvatuksessa voidaan jakaa draamaleikkiin, ilmaisuleikkiin, prosessidraamaan, forum-teatteriin, draamaseikkailuihin ja esittävään draamaan. Jokaisessa draamakasvatuksen osa-alueessa voidaan hyödyntää välineenä ja tukena erilaisia hahmoja tai nukkeja. Draamakasvatus sijoittuu leikin, tarinoiden ja teatterin yhtymäkohtaan, joita ohjaavat lapsen omat kokemukset. (Martinez-Abarca & Nurmi 2015, 9.)

Yksilöllisyyden kunnioittaminen liittyy draamakasvatukseen. Jokainen hyväksytään ryhmään ja jokaisen mielipiteille annetaan aikaa ja arvostusta. (Heikell 2012, 33.) Draamakasvatuksen tavoitteina voidaan pitää muun muassa lapsen itseluottamuksen, myönteisen minäkäsityksen, keskittymiskyvyn, mielikuvituksen sekä yhteistyötaitojen kehittymistä. Draaman avulla lapsella on mahdollisuus oppia itsestään sekä ryhmän muista ihmisistä. Draaman avulla voidaan tukea myös tunteiden ilmaisemista. Lisäksi draaman työmuodot tukevat lasten kielellistä kehitystä, omien ajatusten ja mielipiteiden esittämistä sekä roolissa että omana itsenään. Lapsi oppii myös draaman avulla tunnistamaan todellisuuden kuvitteellisista tilanteista. (Toivanen 2009, 32.) Draamakasvatus mahdollistaa itsereflektion (Heikell 2012, 34).

Toivanen (2009, 35) kertoo, että suomalaiset varhaiskasvatuksen väitöskirjatutkimukset pienten lasten draamatoiminnan kokemuksista osoittavat draamatyöskentelyn kehittävän lasten pitkäjänteisyyttä ja keskittymiskykyä. Toivanen myös toteaa, että draamatyöskentelyllä ei ehkä vaikuteta suoraan ryhmän kaverisuhteisiin, mutta se vahvistaa ryhmää lisäämällä lasten sosiaalisuutta, ymmärrystä toisia kohtaan, toisten hyväksymistä, vastavuoroisuutta ja empatiakykyä.

Draama herättelee jo pientenkin lasten korkeatasoista pohdintaa ja näin ollen eettisistä kysymyksistä on mahdollista keskustella syvällisestikin. Toivasen mukaan draamatyöskentelyyn pystyvät keskittymään nekin lapset, jotka eivät muuten jaksaisi sitoutua aikuisen ohjaamaan toimintaan. (Toivanen 2009, 35.) Heikell (2012, 35) puolestaan toteaa Pro gradu -tutkielmansa pohjalta, että draamatyöskentelyllä voidaan kehittää kriittistä ajattelua sekä kyseenalaistamista.

Toivanen (2009, 35) viittaa myös tutkimuksiin, joiden mukaan draama toimii loistavasti myös monikulttuurisessa varhaiskasvatuksessa sen kokonaisilmmaisullisen toimintansa vuoksi. Lapsella on mahdollisuus toimia draaman keinoin muiden kanssa kehoa ja ideoitaan käyttäen, erilaisia merkityksiä ja kokemuksia vaihtaen sekä itseään, tunteitaan ja ajatuksiaan ilmaisten. Heikell (2012, 34) toteaaakin Pro gradu -tutkielmansa tuloksissa, että draamakasvatuksella on yhteiskunnallisiakin merkityksiä. Draamakasvatuksen avulla asioita opitaan näkemään eri näkökulmista ja sen avulla voidaan tuottaa ilon tunteita sekä selviytymisen kokemuksia.

5.3 Forum-teatteri

Forum-teatterissa näytellään yhteisöllisiä ongelmia sisältävä esitys, joka keskeytetään tilanteeseen, jossa esityksen päähenkilö joutuu sorretuksi eli epäoikeudenmukaisesti kohdelluksi ja tähän tilanteeseen pitäisi löytää ratkaisu. Ratkaisuvaihtoehtoja esityksen jatkamiseksi kysytään yleisöltä ja kuka tahansa yleisöstä voi ehdottaa tähän sorretun tilanteeseen ratkaisua sekä hypätä päähenkilön rooliin, kokeillen näyttelemällä ratkaisun toimivuutta käytännössä. Jotta esityksessä nousisi esiin ratkaistavan tilanteen

haasteet, on tarinassa esiintyvien muiden henkilöiden toimittava alkuperäisen suunnitelman mukaisesti ratkaisuvaihtoehtoa esitettäessä. Useat henkilöt voivat esittää tilanteeseen erilaisia ratkaisuvaihtoehtoja ja jokaisen ratkaisuvaihtoehdon jälkeen myös keskustellaan. Tilanne voidaan myös ”kelata” taaksepäin kohtaan, jossa muutos halutaan toteuttaa. (Martinez-Abarca & Nurmi 2015, 72.)

Forum-teatteri antaa mahdollisuuden tarkastella oman toiminnan vaikutusta ympärillä oleviin ihmisiin sekä pohtia oikeudenmukaisuutta oman elämän vastaavanlaisissa tilanteissa. Tavoitteena on katsojan aktivointi, jotta hän pystyisi vaikuttamaan oman elämänsä epäkohtiin sekä voimaantua toimiakseen oikeudenmukaisesti. (Martinez-Abarca & Nurmi 2015, 72.)

Varhaiskasvatuksessa forum-teatteria voidaan toteuttaa joko kutsumalla forum-teatteriryhmä ryhmään tai toteuttamalla esitys kasvattajana itse. Kasvattajan itse toteutetun esityksen etuna on, että kasvattaja tuntee oman ryhmänsä ja sen haasteet, ja pystyy näin valitsemaan ratkaistavan tilanteen oman ryhmän tarpeista käsin. Aiheet nousevatkin yleensä arjesta ja lasten välisistä konfliktitilanteista, jolloin konfliktitilanne etäännytetään koskemaan esityksessä olevaa henkilöä. Näin ollen lapsi ratkoo roolihahmon ongelmatilannetta, joka pohjimmiltaan voi olla hänen omansa tai ainakin ryhmän jonkun jäsenen. Esityksen roolihenkilöinä voi toimia varhaiskasvatuksessa ryhmän omat aikuiset tai teatterinuket (Martinez-Abarca & Nurmi 2015, 72 - 73.), jotka Eläinlasten elämää -materiaalissa toimivat roolihahmoina.

Varhaiskasvatuksessa toteutettavassa forum-teatterissa aikuinen toimii niin sanottuna jokerina, joka lämmittää yleisön aiheeseen kysymysten tai leikkien avulla, esittää esityksen aina ongelmakohtaan asti, kysyy lapsilta ratkaisuvaihtoehtoja tilanteen ratkaisemiseksi sekä hallinnoi roolinvaihdot lasten esiintyessä. Aikuisen on kuitenkin jokerina toimiessa muistettava, että ei tiedä itse ”oikeita” vastauksia tilanteeseen. Tämä ei tosin ole täysin mahdollistakaan, koska ei oikeassa elämässäkään tilanteisiin ole vain yhtä ja oikeaa vastausta. Jokerin tehtävänä on saada yleisö miettimään oikeu-

denmukaista ratkaisuvaihtoehtoa esillä olevan tilanteen ratkaisemiseksi. (Martinez-Abarca & Nurmi 2015, 72.)

Vehkalahti (2008, 247 - 248) esittää kriittisen näkökulmansa forum-teatteria kohtaan erityisesti lasten kanssa työskenneltäessä. Hän näkee menetelmän vaikeudeksi sen ongelmalähtöisyyden sekä analyttisyyden. Vehkalahti ajattelee, että lasten pyrkimys miellyttää aikuisia, saa heidät vastaamaan ja reagoimaan niin sanotusti oikein. Vehkalahti sanoo, että forum-teatterimalli saattaa tukahduttaa lasten omaa ajattelua, pohdintaa ja kokemusta. Tosin Vehkalahtella on myös positiivisia kokemuksia forum-teatterista, ja loppujen lopuksi hän toteaa forum-teatterin olevan kiinnostava ja sisältävän paljon erilaisia mahdollisuuksia. Käyttäessään itse forum-teatteria lasten kanssa, hän on painottanut, että tarkoitus ei ole löytää oikeita vastauksia, vaan tarkoitus on päästä kokeilemaan kaikenlaisia vaihtoehtoja. Näin hänen mukaansa saatiin aikaan jännittäviä ja kiinnostavia tuloksia.

6 MENETELMÄ, AINEISTON KERUU JA ANALYSOINTI

6.1 Laadullinen tutkimus

Laadullisella eli kvalitatiivisella tutkimuksella pyritään löytämään vastaus kysymykseen: ”Mistä tässä ilmiössä on kyse?”. Laadullisella tutkimuksella halutaan ilmiöstä syvällinen näkemys sekä hyvä kuvaus käyttäen triangulaatiota tutkimustrategiana. (Kananen 2014, 16 - 17.) Triangulaatiossa käytetään erilaisia menetelmiä näkökulmien laajentamiseksi ja ratkaisujen löytämiseksi tutkittavaan asiaan. Denzin (1978) on jakanut triangulaation neljään muotoon, joita ovat menetelmä-, teoria-, tutkija- ja aineistotriangulaatio. Triangulaation avulla vähennetään vain yhden menetelmän virhemahdollisuuksia ja lisätään tutkimuksen luotettavuutta. (Kananen 2014, 120 - 121.) Kun tutkimuksessa yhdistetään erilaisia metodeita, tutkijoita, tietolähteitä tai teorioita, sitä kutsutaan triangulaatioksi (Tuomi & Sarajärvi 2013, 143). Opinnäytetyössä analysoimme molemmat aineistoa, jolloin käytimme tutkijatriangulaatiota. Opinnäytetyössä otimme huomioon useita teoreettisia näkökulmia, jolloin käytimme teoriatriangulaatiota. Näin ollen käytimme opinnäytetyössä monitriangulaatiota, jolla Tuomen ja Sarajärven (2013, 145) mukaan tarkoitetaan usean triangulaation päätyypin käyttämistä samassa opinnäytetyössä.

Laadullisella tutkimuksella ei testata hypoteeseja vaan tutkimuksen tuloksena saadaan uusia näkemyksiä, joita kvantitatiivisella eli määrällisellä tutkimuksella voidaan jatkossa testata (Yli-Luoma 2001, 34). Laadullisella tutkimuksella tutkitaan yksittäistä tapausta ja tutkimus on kuvailevaa, sen avulla pyritään saamaan yhdestä havainnoitavasta asiasta mahdollisimman paljon tietoa. Tutkimustulosta ei voida kuitenkaan yleistää, koska se pätee vain tutkimuskohteen osalta. (Kananen 2014, 18 - 19.)

Valitsimme opinnäytetyön menetelmäksi laadullisen tutkimuksen, koska tavoitteemme oli selvittää varhaiskasvattajien kokemuksia materiaalin käyttämisestä. Laadullisen tutkimuksen keinoin pääsimme parhaiten tähän tavoitteeseen.

6.2 Aineiston keruu

Laadullisessa tutkimuksessa yleisimmin aineiston keruumenetelminä käytetään haastatteluita, kyselyitä, havainnointia ja dokumentteihin perustuvaa tietoa. Näitä voidaan käyttää yksittäin, rinnakkain tai yhdisteltynä. (Tuomi & Sarajärvi 2013, 71.) Saimme toimeksiantajalta yhteystiedot kahteen eri päiväkotiin, joissa Eläinlasten elämää -pöytäteatterimateriaalia on käytetty. Teimme haastatteluja päiväkotien kasvattajille pöytäteatterin käytön kokemuksista ja pyrimme selvittämään, mikä merkitys pöytäteatterilla heidän mielestään oli lasten mielenterveystaitojen edistämisessä. Tuomen ja Sarajärven (2013, 85 - 86) mukaan haastateltavien tulisi tietää tutkittavasta asiasta mahdollisimman paljon tai heillä tulisi olla kokemusta asiasta, joten haastateltavien valinta ei tulisi olla sattumanvaraista vaan harkittua. He toteavat, että määrälliseen tutkimukseen verrattuna, ammattikorkeakoulussa tehdyssä laadullisessa opinnäytetyössä aineiston koko saa olla suppeampi. Suunnitelmaseminaarissa pohdimme yhdessä ohjausryhmän kanssa haastateltavien määrää, jotta tutkimuksesta tulisi luotettava. Tuomen ja Sarajärven (2013, 85) mukaan opinnäytetyö on tekijän harjoitustyö, eikä aineiston kokoa pidetä tärkeimpänä perusteena. Sovimme siis haastatteluista yhteensä viiden kasvattajan kanssa.

6.3 Teemahaastattelu

Teemahaastattelua käytetään paljon kvalitatiivisissa kasvatusta ja yhteiskuntatieteellisissä tutkimuksissa, sen vastatessa hyvin kvalitatiivisen tutkimuksen lähtökohtiin (Hirsjärvi ym. 2008, 203). Tämän vuoksi käytimme teemahaastattelua opinnäytetyössämme. Teemahaastattelulla saimmekin monipuolisempia vastauksia, joita emme olisi pystyneet esimerkiksi kyselylomakkeella saamaan.

Teemahaastattelussa keskustellaan tietyn teeman ympärillä. Haastattelussa ei ole valmiita vastausvaihtoehtoja, vain teema. Haastattelulla pyritään saamaan tietoa, jota ei pystytä johtamaan teoriasta deduktiivisesti eli yleisestä yksityiseen. Teemahaastattelulla pyritään löytämään uusia alueita, joita ei teoriasta mahdollisesti voida johtaa. (Yli-Luoma 2001, 34.) Teema-

na haastatteluissamme oli muun muassa varhaiskasvattajien kokemukset pöytäteatterimateriaalin hyödyistä sekä kasvattajien havainnot lasten mielenterveystaitojen kehittymisestä.

Yli-Luoma (2001, 35 - 36) viittaa Martonin (1982) fenomenografiaan, jossa haastattelututkimus rakentuu yhden ilmiön ympärille. Tässä menetelmässä haastattelijan on motivoitava haastateltava kertomaan käsiteltävästä ilmiöstä kaikki mahdollinen. Haastattelut nauhoitetaan ja kirjoitetaan puhtaaksi jälkeinpäin. Tutkijan on nostettava haastatteluista esiin oleelliset sanomat tutkittavasta ilmiöstä, jolloin siitä tuloksena syntyy kvalitatiivisesti erilaisia käsityksiä. Haasteena on löytää eroja käsityksistä.

Hirsjärvi ym. (2008, 199 - 202) toteavat haastattelun olevan ainutlaatuinen tiedonkeruumenetelmä, koska siinä ollaan suorassa vuorovaikutuksessa tutkittavien kanssa. Etuna haastattelussa on sen joustavuus aineistoa kerätessä. Haastattelu tiedonkeruumenetelmänä korostaa haastateltavan mahdollisuutta tuoda itseään koskevia asioita vapaasti ja aktiivisesti. Tutkijalla ei ole tietoa vastauksista ja haastateltava voi kertoa aiheesta enemmän, mitä tutkija osaa ennakkoon olettaa. Vastauksista muodostuu monitahoinen näkemys aiheesta ja haastattelun edetessä on mahdollista selvittää ja syventää saatuja tietoja. Haastattelun haasteena saattaa olla, että haastateltava voi antaa sosiaalisesti hyväksytyjä vastauksia. Haastatteluaineisto on konteksti- sekä tilannesidonnaista, joten saatuja tuloksia ei tulisi liiallisesti yleistää.

Keskustelimme haastatteluissa teemoista, joiden avulla saimme mahdollisimman paljon tietoa kasvattajien kokemuksista materiaalin käyttämisestä. Esitimme tarvittaessa tarkentavia kysymyksiä haastattelun edetessä ja motivoimme näin haastateltavia kertomaan mahdollisimman paljon käsiteltävästä aiheesta. Teemat käsittelivät mielenterveystaitoja ja niiden edistämistä, kasvattajien havaintoja lapsiryhmästä ja mielenterveystaitojen oppimista sekä draamakasvatusta. Näihin teemoihin päädyimme toimeksiantajan pyynnöstä sekä tutkimamme tietoperustan viitekehyksen pohjalta. Käyttämämme haastattelun teemat löytyvät liitteistä (LIITE 2.).

Haastattelun teemoilla halusimme selvittää esimerkiksi kasvattajan roolia varhaiskasvatuksessa, koska Salmisenkin (2014, 53) tutkimuksen mukaan lastentarhanopettajat ovat motivoituneita sekä taitavia työskennellessään lasten kanssa. Mattila (2011, 75) myös toteaa, että kasvattajan tulee arvostaa omaa esimerkkiään lapsen hyvän kasvun turvaajana. Keskustelimme myös draamakasvatus -teemasta, koska Toivasen (2009, 31 - 32) mukaan draaman leikillisyydellä voidaan käsitellä vakaviakin asioita. Eläinlasten elämää -pöytäteatterin kautta käsitellään lasten kanssa leikillisyyden kautta vaikeita asioita. Marjamäki ym. (2015, 13 - 15) toteaakin leikkien ja satujen merkityksen olevan tärkeää mielenterveyden edistämiseksi. Opinnäytetyön teoreettiseen viitekehykseen perehtyessä, huomasimme mielenterveystaitojen yksiselitteisen kuvaamisen haasteelliseksi, jonka johdosta halusimme selvittää, mitä juuri nämä haastateltavat kasvattajat ajattelivat mielenterveystaitojen olevan. Halusimme haastatteluissa selvittää, kokivatko kasvattajat lasten oppineen niitä mielenterveystaitoja, joita opinnäytetyömme teoreettisessa viitekehyksessä käsiteltiin.

6.4 Aineiston analysointi

Nauhoitetut teemahaastattelut on litteroitava, eli kirjoitettava tekstimuotoon mahdollisimman tarkasti. Litteroinnissa on tehtävä valintoja, mitä kaikkea litteroidaan menetelmän hitauden vuoksi. Litteroinnin karkeassa tasossa huomioidaan lauseiden ydin. (Kananen 2014, 101 - 102.) Nauhoitimme haastattelut ja käytimme litteroinnissa karkeaa tasoa.

Analysoinnin lähtökohtana on muun muassa saada vastauksia tutkimustehtävään, erottaa aineistosta olennainen, tutustua aineiston sisältöön ja hyödyntää alkuperäistä aineistoa raportoinnissa. Aineiston analysointi alkaa jo aineiston keruuvaiheessa. Analyysi on aina tutkijan tekemää tulkin-taa aineistosta. Aineiston analyysissa tulee muistaa, mihin tutkimuskysymykseen etsitään vastausta, jotta tutkimus vastaa kysymykseen. Analyysillä pyritään järjestämään, jäsentämään ja tiivistämään aineistoa, niin että kaikki olennainen tulee käsiteltyä ja tiedon laatu lisääntyy. (Kajaanin Ammattikorkeakoulu 2014.)

Litteroituamme teemahaastattelut, kävimme tekstit läpi systemaattisesti. Erottelimme teksteistä olennaiset sisällöt, jotka vastasivat käsiteltäviin teemoihin. Teemoja oli aluksi 12, haastatteluteemojen mukaisesti. Tästä muodostui aineistoon valmis jäsenitys eli teemakortisto. Tehtyäme ensimmäisen luokittelun, tiivistimme aineiston seitsemään eri teema-alueeseen. Tämän jälkeen siirsimme teemakortistoon haastatteluista nousseita näkemyksiä niitä kuvaavien teemojen alle. (Kajaanin Ammattikorkeakoulu 2014.) Opinnäytetyön teemakortisto eli koonti tutkimuksen tuloksista on liitteissä (LIITE 3.).

Käsittelimme opinnäytetyössä teemahaastatteluista esiin tulleita teemoja, pohdimme analyysin tuloksia ja teimme niistä omia johtopäätöksiä. Hirsjärvi ym. (2008, 224) toteavatkin, että tutkimus on valmis vasta, kun tulokset on selitetty ja tulkittu.

7 TUTKIMUKSEN TULOKSET

7.1 Materiaalin käyttöönotto

Opinnäytetyömme teemahaastatteluihin osallistui viisi kasvattajaa kahdesta eri päiväkodista. Kasvattajat toimivat lastentarhanopettajina esikoulu-ryhmissä ja olivat käyttäneet materiaalia esikouluikäisten lasten kanssa. Kasvattajat olivat saaneet käyttöönsä materiaalin jo ennen sen julkaisemista, noin kolme vuotta sitten.

Me oltiin hirveen tyytyväisiä, kun saatiin käyttöön tällöinen materiaali.

Kasvattajista neljä oli käynyt Lapsi ja mieli -koulutuksen, jossa olivat tutustuneet materiaaliin. Yksi kasvattaja oli tutustunut materiaaliin työkaverinsa kautta, joka oli esitellyt materiaalin omalle työyhteisölle koulutukseen osallistumisen jälkeen. Anttilan ym. (2016, 34) mukaan erilaisten menetelmien markkinointi on paljon kiinni kehittäjien omasta aktiivisuudesta, jotta he saavat menetelmät erilaisten ryhmien käyttöön. Kasvattajat kertoivat, että olivat käyttäneet Eläinlasten elämää -pöytäteatterimateriaalia vaihtelevasti, varsinkin materiaalin saamisen jälkeen se oli aktiivisesti käytössä. Etenkin aluksi materiaalia käytettiin järjestelmällisemmin, mutta materiaalin tultessa tutuksi, sitä oli aloitettu soveltamaan ja muokkaamaan joustavasti lapsiryhmän tarpeiden mukaan.

Silloin alkuun varsinkin käytettiin sitä ihan tosi säännöllisesti ja koska meillä oli lapsen mielen hyvinvointi yksi painopiste alue.

Kasvattajien mielestä materiaalia ei ole hyvä ottaa käyttöön heti toimintakauden alkaessa, koska ryhmä ja siinä toimivat kasvattajat ovat vielä vieraita toisilleen.

Ihan alku vuodesta ei olla otettu niitä ihan saman tien käyttöön, vaan sitten kun me ollaan otettu pienissä ryhmissä työskentely, aina jostain lokakuusta oikeestaan eteenpäin.

Kasvattajat kertoivat, että olivat käyttäneet materiaalia niin pienryhmille kuin koko ryhmällekin. Haastatteluissa nousi esiin pienryhmien hyvät puolet materiaalia käytettäessä:

Me on aina otettu pienryhmille. Me on huomattu, että se ei voi olla liian iso, että sen pitää olla semmonen suhteellisen intiimi ja tunnelmallinen, että kaikki pääsee keskustelemaan ja silti se tilanne pysyy rauhallisena. Helpommin lapset pääsevät kokeilemaan niitä nukkeja ja useampi tavallaan osallistuu, että ei ole vaan kuunteluoppilaana.

Tarinavihko sisältää kymmenen erilaista tarinaa, joissa on jokaisessa eri teema. Pääasiassa kasvattajat olivat käyneet kaikki tarinat lasten kanssa läpi. Yksi kasvattaja kertoi jättäneensä Erilaiset perheet -tarinan käsittelemättä, koska ei ollut kokenut sitä ajankohtaiseksi ryhmässään. Kasvattajat eivät olleet käyneet tarinoita järjestelmällisesti läpi vaan ryhmän tarpeiden mukaan.

Olen käynyt sen kirjan vuoden aikana läpi ja siitä valinnut aina sellaisia kappaleita, mitkä ovat lapsille tavallaan ajankohtaisia aiheita ja sopii siihen ryhmään sillä hetkellä.

Tarinavihkossa on mukana jokaiseen teemaan liittyen alku- sekä lopetusleikki, joita haastattelemamme kasvattajat olivat jossain määrin käyttäneet. Kasvattajat olivat keksineet myös itse tilanteisiin sopivia leikkejä. Eräs haastateltava kertoi, miksi he halusivat varsinkin materiaaliin tutustuessa käyttää myös nämä leikit:

Silloin ensimmäisenä vuonna haluttiin, että pääsee kunnon sisälle siihen ja näkee sen prosessin, mikä siinä lähtee liikkeelle. Nehän on tarkkaa mietitty, mitä siinä tehdään alkuun ja sitten kaikki ne tarinat.

Kasvattajat kertoivat, että he olivat soveltaneet tarinoita ja materiaalia lapsiryhmälle sopivaksi. Lapset olivat itse saaneet tehdä tarinoita ja esityksiä materiaalia hyödyntäen. Kasvattajat olivat myös itse kirjoittaneet joitain tarinoita lisää.

Kirjoitin siihen yhden tarinan lisää. Meillä oli yhtenä vuonna vähän semmoisia kehuskelijoita siinä ryhmässä muutamia, niin tein kehuskelu -tarinan. Se tuntui ihan hyvin toimivan kanssa. Totta kai, kun oli hyvä malli.

Materiaaliin kuuluu kuusi erilaista eläinhahmoa, joilla kaikilla on hieman erilaiset luonteet. Yksi haastateltavista kasvattajista kertoi eläinhamoista ja heidän erilaisista luonteistaan näin:

Materiaalissa on hyvä, kun niillä eläinhahmoilla on eri luonteet, niin sitten jokainen lapsi ehkä löytää sieltä sen oman suosikin, mikä tietysti ehkä sitten on vähän lähempävä itseään.

Toisessa haastattelemassamme päiväkodissa materiaalia oli kehitetty tekemällä pahvinukkien tilalle perhmonuket.

Olen tehnyt nuket. Ne on siis tehty ihan siitä alkuperäisestä ensimmäisestä materiaalista eli nämä kulkevat tässä salkussa kaikki mukana. Esitykset tapahtuvat tämän salkun päällä. En jotenkin kokenut niitä paperinukkeja itselle mielekkääksi. Innostuin tästä itse niin paljon, että sen takia lähdin tekemään nämä nuket.

Tämä sovellettu materiaali (KUVA 2.) oli koko päiväkodin käytettävissä ja tätä sovellettua materiaalia käyttävien kasvattajien mielestä salkku ja itse tehdyt nuket houkuttelivat lapsia vielä enemmän osallistumaan pöytäteatteriin.

KUVA 2. Itsetehdyt eläinhahmot, sovellettu materiaali

7.2 Kasvattajien havaintoja lapsiryhmässä

Jokainen haastattelumamme kasvattaja kertoi, että pöytäteatterihetkiin osallistuneet lapset olivat pitäneet Eläinlasten elämää -materiaalista, niin hahmoista kuin tarinoistakin.

Lapsethan eivät arvostele, onko se pahvinukke, mutta täytyy sanoa että, kyllähän nämä ihanat ommellut nuket houkuttelevat lapsia vielä enemmän.

Kasvattajat olivat havainneet lapsiryhmissä monia erilaisia asioita materiaalin käyttämisen myötä.

Lapset ovat tosi kiinnostuneita kaikista tämmösistä tilanteista, mitkä käsittelevät vuorovaikutusta ja ristiriitatilanteita. Sen huomaa oikein, että lapsia kiinnostaa, kun he ovat ihan hiiren hiljaa, tarkkaavaisina kuuntelevat, mistä tässä nyt onkaan kysymys.

Kasvattajat kertoivat, että materiaalin käyttämisen kautta lapsien kanssa syntyi hyvää keskustelua ja he alkoivat miettiä tarinoista nousseita teemoja enemmän ja löysivät näin ratkaisut tilanteisiin paremmin.

Olen huomannut, että lapset ovat älykkäitä. Se ei mene mihinkään pelleilyyn, vaan siellä pohditaan ihan tosissaan, että mitä tässä olisi pitänyt tehdä ja mitä sitten pitäisi seuraavaksi tehdä.

Kasvattajat myös kertoivat, että lapset oppivat paremmin, kun he pääsivät kokeilemaan ja toimimaan itse. Kasvattajat kertoivat, että Eläinlasten elämää -pöytäteatterissa olevat tarinat ovat lähellä lasten omaa ajatusmaailmaa, joten lapset jaksoivat hyvin keskittyä.

Materiaali on tosi ihana. tarinat ovat sellaisia lapsen tasolta lähteviä ja lapsen arjesta lähteviä. Materiaalia on ollut sen takia helppo käyttää, koska ne ovat niin lapsen arjesta. tarinat eivät ole mitään ihmeellistä, mihin lapset eivät jaksaisi keskittyä. Lapsista huomaa heti, jos eivät jaksaa keskittyä. tarinat ovat sopivan pituisia, eivät ole liian pitkiä, mutta niissä kuitenkin käydään ydinasiat läpi. Lapset tulevat kuulluksi, niin se on varmaa se mikä siinä on se houkuttava juttu.

Eläinlasten elämää -pöytäteatterin perustuessa forum-teatteri työtapaan, lapset pääsevät itse ratkomaan esityksissä olevia tilanteita. Pöytäteatterin tarinoissa tilanteet keskeytetään johonkin eläinten konfliktitilanteeseen ja lapset saavat sitten itse esittää ratkaisuvaihtoehtoja, miten tilanteessa tulisi toimia.

Esiintymishalukkuus on ollut lapsista kiinni. Aika monet haluavat kyllä keskusteluun osallistua, mutta sitten kun lopussa kysytään, että ketkä haluaisivat tulla esittämään, niin sitten joitakin jännittää kovasti ja on joitakin, jotka haluaisivat aina olla esittämässä. Se riippuu lapsen persoonasta.

Järvisen ym. (2012, 171) mukaan lasten kyky esillä oloon ja itseilmaisuuksiin kehittyi erilaisten draamakasvatuksellisten harjoitusten myötä. Tulee kuitenkin muistaa, että kaikki lapset eivät välttämättä löydä esiintymisestä omaa ja itselle luontevaa tapaa itseilmaisuuksiin. Kasvattajat kertoivat, että usein rohkaistumista lapsissa tapahtui vuoden aikana.

Se on jännä juttu, että juuri nämä, jotka ovat niitä huijareita tai valehtelijoita, jotka ovat käyttäytyneet jotenkin huonosti tai epäsovivasti, niin kyllä he tietävät oikeasti, miten pitäisi toimia.

Tällainen mahdollistaa positiivisen palautteen antamisen lapsille, lapsia voi kehua hienosta tilanteen ratkaisemisesta ja näin toiminta siirtyy paremmin käytäntöön. Eräs kasvattaja totesikin, että he pyrkivät varhaiskasvatuksessa huomioimaan positiivisen palautteen antamisen lapsille:

Aina pyritään sitten vähän niin, kun huomaamaan sen viikon aikana, että hei jes! nyt sä käytitki tätä, tätä itsesääteilyä tässä, että sä et hermostunut yhtään, vaikka ei heti onnistunut tämä homma.

7.3 Mielenterveystaidot kasvattajien kuvaamina

Kasvattajat kuvailivat mielenterveystaitoja laajasti ja runsain esimerkein.

Minun mielestä siihen kuuluu hirveesti asioita. Ajattelisin, että ensimmäinen ehto on, että fyysinen terveys on kunnossa.

Kasvattajat kuvailivat mielenterveystaitojen liittyvän tunnetaitoihin, vuorovaikutustaitoihin, sosiaalisiin taitoihin, kaveritaitoihin, omiin vahvuuksiin, hyvään itsetuntoon ja minäkuvaan sekä turvallisuuden tunteeseen.

Lapset oppivat tunnistamaan erilaisia tunteita ja oppivat myös nimeämään niitä. Lapsien kanssa puhutaan, että meille kaikille käy näin joskus, niin se tukee lapsen mielenterveyttä. Lapsi ajattelee, että tämä on ihan normaalia, että näin käy joskus, en olekaan mitenkään epäonnistunut ja ihan erilainen.

Mattilankin (2011, 32) mukaan, kun lapsi huomaa, että hänet hyväksytään sellaisenaan ajatuksineen ja tuntemuksineen, niin hän oppii, että hän on juuri oikeanlainen ja arvokas omana itsenään. Kun lapsen ympärillä olevat tärkeät ihmiset arvostavat lasta, niin lapsi oppii myös itse arvostamaan itseään.

Jos ajattelee tätä varhaiskasvatuksen näkökulmasta, niin on tosi tärkeätä, että lapsella on turvallinen olo. On turvalliset aikuiset, joille uskaltaa kiukutella ja joiden kanssa voi puhua asioista. Lapsi saa olla oma itsensä, ei tarvitse alkaa yrittämään olla liian kiltti.

Mattilan mukaan lapsi tarvitsee hyvään kasvuun paljon turvallisuutta. Turvallinen lapsuus koostuu siitä, että lapsen ympärillä on turvallisia aikuisia, jotka pyrkivät toimimaan lapsen parhaaksi. Lasten kanssa työskentelevien tulisikin siis kiinnittää huomiota omiin toimintatapoihin sekä vuorovaikutukseen lapsien kanssa, jotta ne lisäisivät lapsien turvallisuuden tunnetta. Lapsen aikuiseksi kasvamisen ehtona voidaan pitää hyvää vuorovaikutusta, joka pitää sisällään sen, että lapsi voi kertoa hänen tunteistaan tai ajatuksistaan turvalliselle aikuiselle, joka kunnioittaa ja ottaa nämä asiat vakavasti. (Mattila 2011, 62 - 63, 67.)

Sitten on tietysti ihmissuhteet kauheen tärkeitä, turvalliset aikuiset kotona ja päiväkodissa. Luottamusta, että uskaltaa tulla kertomaan aikuiselle, jos on jotain ikävää tai tarvii apua jossakin.

7.4 Muutokset lasten mielenterveystaidoissa

Kasvattajat kokivat, että lasten mielenterveystaidoissa tapahtui muutoksia materiaalin käyttämisen myötä. Tunteiden tiedostaminen ja niistä puhuminen kehittyivät. Lisäksi eräs kasvattaja pohti, miten tärkeää tunteista puhuminen ja tunteiden näyttäminen sekä mielenterveystaitojen opettelu ovat:

Kun puhutaan näistä tunteista, et ne on kumminkin semmosia asioita, mistä ei välttämättä kauheesti puhuta muuten ja se elämä on sitä mitä se on. Mutta nyt kun niistä tunteista puhutaan, niin ihan eri tavalla lapset niitä sitten tiedostaa ja ajattelee. Se varmasti tukee jokaisen lapsen sitä mielen hyvinvointia. Päiväkodissakin voi näyttää erilaiset tunteet ja hakea aikuiselta sitten apua ja lohdutusta. Näitä tunteita tietysti aikuiset auttavat sanoittamaan.

Haastattelujen perusteella kaveritaidoissa näkyi myös edistymistä, kun niitä oli materiaalin kautta havainnollistettu ja niistä asioista keskusteltu.

Kaverit kanssa on ihan älyttömän tärkeitä, kokee tulevaisuutta hyväksytyksi omana itsenään ja lapset oppivat, että ihmiset ovat erilaisia, oppivat kaveritaitoja, oppii vähitellen pyytämään, miten mennään leikkiin tai sovittelemaan riitoja. Se lisää itsevarmuutta, tunnetta että pärjää.

Kasvattajien mukaan materiaalin käyttämisen myötä lapset oppivat huomioimaan kavereita paremmin, heissä muun muassa opittiin näkemään hyviä asioita sekä antamaan kaverille positiivista palautetta. Myös riitojen sopimisen taidot olivat kasvattajien mielestä parantuneet.

Lapset ovat oppineet riitojen sopimista ja oikeudenmukaisuutta, koska se tulee esille tarinoissa. Tarinoissa käsitellään, mikä on oikein, joten eettistä kasvatusta tulee siinä myös. Lapset oppineet kaveria paremmin huomioimaan, erilaisuutta. Otetaan leikkiin mukaan, että ei syrjitä ketään. Lapset itse huomaavat, että on kauhean ikävää, jos ei pääse mukaan tai ei ole kaveria. Lapset osaavat paneutua sen toisenkin ihmisen asemaan. Minun mielestä lapset aika kivasti ottavat leikkeihin, että se on asia, mikä on kyllä kehittynyt lapsissa. On tosi kiva sellaisissa pienissä ryhmissä käydä tuota läpi, koska siinä jokainen saa sanoa oman mielipiteensä.

Huillan ja Isokosken (2013, 79) tutkimuksesta ilmeni, että taito toimia ristiriitatilanteissa sekä pettymystensietokyky vaikuttivat omien tunteiden käsittelemiseen. Eräs kasvattaja kertoi, miten lasten toimiminen ristiriitatilanteissa kehittyi materiaalin käyttämisen myötä:

Lapset ovat oppineet, miten ongelmia ratkastaan ja keskustelun merkitystä. Asioista puhutaan, eikä tinttasta toistana, niin kun susi tekee. Lapset ovat lähteneet sitten leikkimään hahmoilla, että kyllä ne kiinnostavat.

Kasvattajat nostivat esiin myös, että lapset olivat oppineet anteeksiantamisen ja -pyytämisen merkityksen. Mattilakin (2011, 71) nostaa esiin, että jokainen ihminen joutuu elämänsä aikana antamaan anteeksi sekä pyytämään anteeksi. Anteeksipyyntö ei ole muodollisuus, vaan siihen liittyy aina pyrkimys toisin tekemiseen jatkossa.

Kasvattajat kokivat, että lapset olivat oppineet tuntemaan paremmin itseään, kuten missä olen hyvä ja taitava sekä mikä on vielä hieman haastavaa. Lapset olivat myös oppineet, että minä olen hyvä tässä ja toinen lapsi toisessa asiassa, joten kaikki ihmiset eivät ole samasta muotista.

Lapset oppivat erilaisen ihmisen hyväksymistä, huomaa, että tämä kaveri ajattelee näin ja minä ajattelen näin. Lapsi huomaa, että molemmat ovat ihan yhtä hyviä ja tärkeitä.

Jokainen ihminen tarvitsee sekä myös toivoo tulevansa kuulluksi sekä nähdyksi, joka on myös yksi lapsen hyvän kasvun kulmakivistä. Nähdyksi tulemisen kautta vahvistuvat lapsen omanarvontunto, itsetunto sekä luottamus ympärillä oleviin ihmisiin. (Mattila 2011, 30.) Itsetunnon vahvistamisesta eräs kasvattaja kuvaili näin:

Itsetunnon vahvistaminen: olen yhtä tärkeä ja arvokas, kuin muutkin. Näissä tilanteissa jokaisen ääni tulee kuuluville, vaikka joku lapsi ei välttämättä viittaisikaan, niin silti otetaan hänet jotenkin osalliseksi siihen keskusteluun.

Materiaalin käyttämisen myötä kasvattajat kokivat, että lapset näkivät malleja, miten toimitaan ja minkälaisista tilanteista eläimet tarinoissa selviävät.

Ei enää niin minäkeskeisesti lähetä niitä asioita ajattelemaan.

7.5 Kasvattajat materiaalin käyttäjinä

Eryteisesti draamaan työtapana liittyy monia toimintamuotoja, siksi varhaiskasvattajalta vaaditaan uskallusta ja rohkeutta ottaa erilaisia leikkejä ja draaman työtapoja käyttöönsä. Tärkeää on toimia, kokeilla ja oppia yhdessä ryhmänsä kanssa. Leikkien ja draamatyötapojen soveltaminen ja muokkaaminen ryhmän tavoitteiden mukaisesti on myös suotavaa. Varhaiskasvattaja voi aloittaa draaman käyttämisen yksittäisistä ja lyhyistä toimintatuokiosta, leikin ja toistuvien tuttujen toimintatuokioiden järjestäminen luo turvallista ilmapiiriä ja ryhmän yhteistyövalmiudet kehittyvät. (Toivanen 2009, 33.)

Materiaalin käyttäminen vaatii haastattelemiemme kasvattajien mielestä ensin paneutumista ja tutustumista materiaaliin. Materiaalin tullessa tutuksi, sen soveltaminen ja muokkaaminen lapsiryhmälle on helpompaa.

Vaatii paneutumista siihen asiaan, tutustuu materiaaliin ja sisäistää, että mikä tämän kaiken tarkoitus. Mutta sitten kun sitä on käyttänyt, niin niitä ei tarvitse harjoitella etukäteen.

Materiaali koettiin helppokäyttöiseksi ja helpoksi muokata.

Helpot tarinat, kun ei tarvitse ihan sanasta sanaan sanoa. Minun mielestä kasvattajalla tulee olla positiivinen asenne siihen tekemiseen, mikä yleensä pitäisi olla kaikilla kaikissa asioissa. Uskallusta heittäytyä ja oma innostus esimerkinä.

On tärkeää, että lasten parissa työskentelevillä on ammatillista itseluottamusta, joka perustuu osaamiseen eli tietoisuuteen siitä, mitä teen ja minkä takia (Mattila 2011, 25). Eräs kasvattaja pohti materiaalin käyttämistä seuraavanlaisesti:

Perehtyy etukäteen itse siihen, lukee kirjan ja mikä idea siinä on, miten niitä käytetään. Mietti etukäteen, että miten se juuri näillä lapsilla parhaiten toimii ja ketä kannattaa tähän ryhmään ottaa. Ottaa mieluummin mahdollisimman erilaisia lapsia siihen ryhmään, ei välttämättä parhaita kavereita. Vaatii tietysti lasten yksilöllistä huomioimista keskusteluissa, että varmaan jokainen pääsee ääneen, myöskin ujoimmat. Tietysti sitten ryhmän tarpeita, että miettii

mikä tälle porukalle on juuri tällä hetkellä se tärkeä, että valitsee sieltä sellaisen ajankohtaisen aiheen. Vaatihan se kasvattajalta vähän sellaista heittäytymistä ja mukana oloa itseltäkin.

Lasten parissa työskentelevien ei tule vähätellä oman itsensä merkitystä lapselle esimerkin antajana. Esimerkkinä oleminen ei vaadi täydellisyyttä, koska se ei ole mahdollistakaan. Riittää, että aikuinen pyrkii olemaan lasta arvostaen hyvänä esimerkkinä, sekä pitää lapsen hyvän kasvun turvaamista tärkeänä tehtävänä. (Mattila 2011, 75.) Lapset seuraavat aikuisten toimia paljon ja oppivat näin esimerkistä (Uusitalo-Malmivaara & Vuorinen 2016, 13). Haastateltavatkin toivat esille näkökulman, että kasvattajan mallilla ja esimerkillä sekä lasten yksilöllisellä huomioimisella on tärkeä merkitys. Materiaalin käyttäminen vaatii positiivisuutta ja halua tuoda asioita esille uudella tavalla. Draaman käyttäminen varhaiskasvatuksessa vaatii kasvattajalta myös uskallusta heittäytyä tilanteisiin.

7.6 Kasvattajien oma oppiminen

Huillan ja Isokosken tutkimukseen osallistuneet kasvattajat halusivat koulutusta ja ideoita kehittyäkseen tunnekasvatuksen opettamisessa (Huilla & Isokoski 2013, 80).

No jotenkin oon oppinut kyllä luottamaan lapseen tämän materiaalin käyttämisen myötä. Niissä hetkissä, kun ollaan lasten kanssa ja jutellaan ja kysytään että mitä te ootte mieltä, niin huomaa sen, mikä viisaus siellä pienen ihmisen sisällä asuu. Että just sitä sellasta, et miten tärkeetä näistä asioista puhuminen lasten kanssa on.

Kasvattajat oppivat luottamaan materiaalin käyttämisen myötä lapseen ja ymmärsivät, kuinka hyvä keino tämä oli tärkeiden asioiden välittämiseksi lapsille.

Olen huomannut, jos on kysymys jostakin eettisestä asiasta, niin aika monet lapset teoriassa osaavat hirveen hyvin toimia tilanteessa, mutta käytännössä se ei aina kohtaakaan. Sitten voi vedota teatteriin, että muistatko, miten ne eläinhahmot siinä ratkaisivat tilanteen.

Huillan ja Isokoskenkin (2013, 79) tutkimukseen osallistuneet kasvattajat kokivat, että empatia ja sympatia ovat tärkeitä tunteita.

Eläinlasten elämää -materiaalin kautta kasvattajat oppivat heittäytymään ja eläytymään tilanteisiin.

Kynnys ylipäättensä draaman keinojen käyttämiseen on ehkä madaltanut. Nukeista on helppo aloittaa ja sitten on rohkeammin ottanut kaikkia muitakin draamankeinoja käyttöön.

Yksi kasvattajista kertoi usemman vuoden käyttökokemuksen jälkeen, miten samoista tarinoista voi tulla erilaisia asioita esiin, kun niitä käydään läpi eri lasten kanssa.

Nyt kun on useampana vuonna kuitenkin käyttänyt materiaalia, niin on huomannut, kuinka erilaisia asioita sieltä tulee ja kuinka erilaisia lapset ovat.

Varhaiskasvatuksella on tärkeä osa lapsen kasvun ja oppimisen tukemisessa. Voidakseen suunnitella pedagogista toimintaa, varhaiskasvattajan on ymmärrettävä lapsuuden merkitys sekä tunnettava jokainen lapsi ja tämän kehitys yksilöllisesti. Tämä mahdollistuu kasvattajan ja lapsen välisessä vuorovaikutussuhteessa. (Opetushallitus 2016b, 18.) Eräs haastateltava toteaaakin materiaalia käytettyään:

Oppisi jokaista lasta yksilöllisesti huomioimaan ja siinä näkee myös niitä lasten vahvuuksia. Tavallaan tutustuu vielä paremmin niihin lapsiin, huomaa, että mitkä asiat niille on tärkeitä.

7.7 Draamakasvatus ja forum-teatteri varhaiskasvatuksessa

Tiedustelimme haastatteluissa kasvattajien ajatuksia ja kokemuksia draamakasvatuksesta sekä forum-teatterista varhaiskasvatuksessa. Kasvattajien mielestä näitä pitäisi mahdollisesti käyttää vielä enemmänkin, koska ne sopivat tosi hyvin lasten kanssa työskentelyyn. Eräs kasvattaja kertoi, että draamakasvatuksen avulla lapset oppivat erilaisia taitoja:

Itsensäilmaisemista, yhdessä toimimista, esiintymisvarmuutta, se jännittää kuitenkin aika paljon tulla esiintymään

tähän, mutta toisaalta nämä nuket antavat sen mahdollisuuden ja siinä on kuitenkin aikuinen auttamassa ja johtamassa sitä yhtenä hahmona, viemässä sitä tarinaa eteenpäin, jos se ei lähde liikkeelle. Lapsilla on kova innostus tulla viereen, mutta sitten kun on esittämisen hetki, niin sitten ei enää uskallakaan. Sitten aikuinen on siinä tukemassa. Lapset ovat oppineet ongelmanratkaisutaitoa lähinnä, mitä tarvitaan tosi paljon.

Draamakasvatuksen erilaisten menetelmien käyttäminen kasvattajan mielestä ”vangitsee” lapset mukaan. Menetelmät kannustavat lapsia itseilmaisuuksiin, jonka kautta lapset uskaltavat rohkeammin esimerkiksi esiintyä sekä keksiä itse näytelmiä. Draamakasvatus on kasvattajien mielestä lapsia aktivoiva ja osallistava, joka aktivoi lapsia itseään ajattelemaan asioita.

Draamakasvatus on toiminnallista oppimista, minkä kautta lapsen on paljon helpompaa oppia asioita, kun itse tekee, liikkuu, käyttää koko kehoa ja kaikkia aisteja hyväksi. Nyt, kun on käytössä kaikkia tietoteknisiä laitteita, niin voi dokumentoida näitä tilanteita, jolloin pystyy näyttämään lapsille itselleen tai vanhemmille, mitä on tehty.

Asioiden ja ilmiöiden toiminnallinen käsittely on draamatyötapojen keskeinen toimintamuoto, työtapaa saattaa vaatia kasvattajalta harjoittelua. Kasvattaja voi hyödyntää erilaisia draamatyötapoja tarinoiden, opetuksellisten ja kasvatuksellisten teemojen sekä lasten kokemusten käsittelemiseen. Draamatyötavoilla voidaan käsitellä asioita perusteellisemmin ja niihin on mahdollista löytää uusia näkökulmia esimerkiksi tarkastelemalla mitä tarinassa tapahtui tai tulee tapahtumaan, tutkia tarinassa olevien henkilöiden tai hahmojen välisiä suhteita tai tilanteita, joihin he joutuvat. Lapsille vaikeampien teemojen, kuten yksinäisyys, ystävyys tai erilaisuus, tutkiminen on helpompaa draamatyötapojen avulla. Asioita ja ilmiöitä voidaan tarkastella tarinan henkilöiden tai hahmojen näkökulmasta ja niiden avulla lapset voivat tehdä omia tulkintojaan roolissa tai omana itsenään. (Toivanen 2009, 33 - 34.)

Eläinlasten elämää -pöytäteatteri oli innostanut kasvattajia käyttämään erilaisia draaman menetelmiä.

Tämä ehkä innostaa sellaiseen, kun tämä on niin helppo materiaali ottaa käyttöön, niin ehkä tämä tuo muuta sitten

tullessaan. Välillä varmaan jää vähän liian vähälle, se väylä, miten tuon ikäiset oppivat kuitenkin aika hyvin asioita. Sen kautta on tosi helppo herättää keskustelua, koska lapset samaistuvat vielä niin voimakkaasti niihin hahmoihin.

Haastattelemamme kasvattajat olivat käyttäneet Eläinlasten elämää -pöytäteatteria esikouluikäisten kanssa ja he kertoivat forum-teatterin toimivan hyvin tämän ikäisten kanssa.

Yksi kenen kanssa olen keskustellut tästä materiaalista, niin hän on pitänyt tätä neljä - viisi vuotiaallekin. Kyllä sen ikäisetkin aika hyvin pystyvät näitä asioita ajattelemaan. Esikouluikäisiltä tulee tietysti enemmän tarkemmin ajateltuja vastauksia.

Yksi kasvattajista pohti, minkä takia forum-teatteria sekä Eläinlasten elämää -materiaali ei käytettäisi ryhmissä:

Tämän materiaalin käyttämiseen täytyy nähdä vähän vaivaa, että eihän sitä voi ihan tosta noin vaan vetää. Tämä on sellainen, missä pitää itsekkin perehtyä, niin se vaatii vähän vaivannäköä. Pienempien lasten kanssa on enemmän kaikkea muutakin: pukemista, riisumista, niin se voi olla ajastakin kiinni. Toivon, että materiaalin käyttäminen yleistyy, minä voin ainakin suositella ihan kaikille sitä. Ihan kokeiltava asia kaikille, ketkä työskentelevät yli neljä vuotiaiden lasten kanssa. Tämä sopii isommille esikoululaisille hirveän hyvin, heiltä kuitenkin jo odotetaan sellaista, että he kuuntelevat, miettivät ja ratkaisevat ongelmia. Ehkä tarinat voi pienemmille esittää vähän kevyemmin ja vähän yksinkertaisemmin, kyllä sitä pystyy vähän muuttelemaan, keksii itse jonkun kiinnostavan jutun, mikä on juuri niiden pienempien maailmasta. Jotenkin se idea menee varmaan paremmin perille tälläsella, missä voi katsella, eikä niin, että vain puhutaan.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016 (Opetushallitus 2016b, 20) painottaa oppimiskäsitystä, jonka mukaan lapsi on aktiivinen toimija. Järvinen ym. (2012, 133) toteavat, että lapset ovat uupumattomia ympäristönsä ja itsensä tutkijoita kaikkia aistejaan käyttäen. Lasten ihmettelylle, kyselyille ja pohtimiselle tulee jättää riittävästi aikaa ja mahdollisuuksia, varhaiskasvatuksen arjessa kasvattajan on annettava tähän erilaisia mahdollisuuksia. Kasvattajan lasta arvostava kohtaaminen saa lapsen tuntemaan itsensä arvokkaaksi ja tärkeäksi. Lasten oppiminen tapahtuu leikkien,

liikkuen, tutkien, erilaisia työtehtäviä tehden, itseään ilmaisten ja taiteellisessa toiminnassa (Opetushallitus 2016b, 20). Tutkiva oppiminen tarkoittaa lapsen tunnetta siitä, että hän pystyy vaikuttamaan asioihin, eivätkä ne vain tapahdu. Tutkivan oppimisen pedagogiikalla tavoitellaan lasten pystyvyyden tunteen kehittymistä sekä tukemista eli lapsen kykyä toteuttaa itseään. (Lipponen 2012, 38.) Yksi kasvattajista kertoi tutkivasta oppimisesta näin:

Lapsi itse löytää ne ratkaisut, että se ei ole aina se aikuisen antama vastaus. Ei siitä ole sitten mitään hyötyä, jos aikuinen aina sanoo, ei ne lapset opi siitä. Se pitää itse keksiä ja kokea ja toimia.

Kasvattajat nostivat teemahaastatteluissa monia asioita esiin keskustellessamme aiheesta heidän kanssaan. Koonti tutkimuksen tuloksista eli teemakortisto on opinnäytetyön liitteissä (LIITE 3.).

8 POHDINTA

8.1 Johtopäätökset tutkimuksen tuloksista

Monen suomalaisen kohdatessa mielen hyvinvointia uhkaavia asioita on mielenterveyttä edistävään työhön kiinnitettävä erityistä huomiota. Anttilan ym. (2016, 12) mukaan useiden tutkimusten perusteella lasten ja nuorten mielenterveysongelmat ovat yleistyneet ja useimpien aikuisten mielenterveysongelmat ovat alkaneet jo lapsuudessa. Tämän vuoksi opinnäytetyön tarkoituksena oli tutkia lasten mielenterveystaitojen edistämistä varhaiskasvatuksessa. Tavoitteena oli kerätä kasvattajien käytännön kokemuksia Eläinlasten elämää -pöytäteatterimateriaalin käyttämisestä varhaiskasvatuskäisten lasten mielenterveystaitojen edistämisessä.

Anttilan ym. (2016, 34) mukaan suomalaisessa varhaiskasvatuksessa on monia hyviä käytäntöjä sekä menetelmiä tarjolla, joiden tarkoituksena on lasten mielenterveyden edistäminen. Perehtyessämme erilaisiin käyttämiimme lähteisiin ja vertaillessamme niiden sisältöä kasvattajien haastatteluista nousseisiin näkökulmiin, tulimme tulokseen, että Eläinlasten elämää -pöytäteatterimateriaali soveltuu hyvin varhaiskasvatuskäisten lasten mielenterveystaitojen edistämiseen. Haastattelujen perusteella menetelmä soveltuu erityisesti esikouluikäisten lasten kanssa työskentelyyn, koska he pystyvät tuottamaan perustellumpia ratkaisuja tilanteisiin.

Eläinlasten elämää -pöytäteatterissa lapset pääsevät itse toimimaan ja kokeilemaan erilaisia ratkaisuvaihtoehtoja. Tämä tutkiva oppiminen on toimiva keino erilaisten asioiden oppimiselle, koska lapsi itse pääsee vaikuttamaan asioihin. Haastatteluihin osallistuneet kasvattajat olivat koulutukseltaan lastentarhanopettajia tai sosionomeja. Näin ollen emme voi päätellä, olisiko kasvattajan koulutustaustalla merkitystä opinnäytetyön tuloksiin. Anttila ym. (2016, 34) nostavat esiin, että Suomessa on esimerkiksi varhaiskasvatukseen tarjolla paljon erilaisia materiaaleja ja niitä kehitetään jatkuvasti lisää, joka tuo haasteita kasvattajien mahdollisuuteen pitää yllä jo olemassa olevia menetelmiä. Miten saadaan tulevaisuudessa kasvattajat käyttämään Eläinlasten elämää -pöytäteatterimateriaalia lasten

kanssa työskenneltäessä? Toivottavasti opinnäytetyömme ja sen tutkimustulos tuovat esiin kasvattajien keskuuteen materiaalin tärkeyden sekä sen helppouden. Sitä kautta voidaan kannustaa pitämään yllä hyväksi havaittuja ja toimivia menetelmiä varhaiskasvatuksen arjessa.

Haastattelemamme kasvattajat olivat yhtä lukuun ottamatta käyneet Lapsi ja mieli -koulutuksen. Koulutus edesauttoi materiaalin käyttöönottoa sekä käyttämistä, mutta ilman koulutustakin materiaalia oli mahdollista käyttää. Anttilan ym. (2016, 34) mukaan lapset saattavat olla hyvin eriarvoisessa asemassa Suomessa esimerkiksi varhaiskasvatuksessa, koska kaikkialla ei ole kattavaa koulutustarjontaa, jossa kasvattajat pystyisivät opettelemaan menetelmien käyttöä ja niiden kautta edistämään lasten mielenterveystaitoja. Kasvattajat painottivat, että materiaaliin oli kuitenkin perehdyttävä etukäteen, jotta menetelmän tarkoitus tulisi selväksi. Tämän jälkeen tarinoita ja materiaalia oli helpompi soveltaa oman ryhmän tarpeisiin ja tarinoilla voitiin käsitellä juuri omaa ryhmää koskevia tilanteita. Tarinoita sekä materiaalia oli helppo soveltaa, koska alkuperäinen materiaali on selkeä ja helppokäyttöinen.

Haastattelemamme kasvattajat kertoivat, että lapset pitivät Eläinlasten elämää -pöytäteatterimateriaalista ja materiaalin käyttämisen myötä kasvattajat havainnoivat lapsiryhmässä erilaisia asioita. Materiaali herätti hyvää keskustelua ja lapset alkoivat pohtia tarinoiden teemoja enemmän. Lapset keksivät ratkaisuja tilanteisiin hyvin. Kasvattajat kertoivat, että lapset oppivat itse kokeilemalla ja toimimalla. Tarinat koettiin olevan lähellä lasten omaa ajatusmaailmaa. Materiaalin avulla lapsille oli mahdollista antaa positiivista palautetta ja käsitellä negatiivisiakin asioita materiaalin kautta. Huillan ja Isokosken (2013, 105) tutkimuksen mukaan jokaiselle lapselle tulisi antaa positiivista palautetta pienistäkin onnistumisista, koska se tukee lapsen itsetuntoa.

Mielenterveystaidoiksi kasvattajat kuvasivat tunnetaitoja, vuorovaikutustaitoja, sosiaalisia taitoja, kaveritaitoja, omien vahvuuksien näkemistä ja hyvään minäkuvaan, itsetuntoon sekä turvallisuuden tunteeseen liittyviä asioita. Huillan ja Isokoskenkin tutkimuksen mukaan tunnetaitojen opettami-

nen lapsille on tärkeää ja se luo vankan pohjan oppimiselle. Tunnetaidot vahvistavat lasten itsetuntoa. (Huilla & Isokoski 2013, 77.) Tutkimuksesamme nousi esiin samoja teemoja mielenterveystaidoiksi, kuin mitä opinnäytetyömme teoreettinen viitekehys pitää sisällään.

Lapset oppivat materiaalin käyttämisen kautta tunteiden tiedostamista ja niistä puhumista. Kasvattajat huomasivat myös kaveritaidoissa kehittymistä. Hyvien asioiden huomaaminen ja positiivisen palautteen antaminen sekä anteeksiantamisen ja -pyytämisen taidot kehittyivät. Lapset oppivat paremmin tuntemaan itseään, esimerkiksi missä olivat hyviä ja taitavia ja mikä oli itselle vielä haastavaa.

Kasvattajat näkivät, että lasten yksilöllisellä huomioimisella sekä kasvattajan mallilla ja esimerkillä oli tärkeä merkitys lasten kanssa työskennellessä. Marjamäen ym. (2015, 13) mukaan aikuiset edistävät lasten mielenterveyttä muun muassa olemalla aidosti läsnä ja kohtaamalla lapsen yksilöllisesti tarpeineen, mallintamalla tunnetaitoja, kaveritaitoja ja rauhoittumisen taitoja sekä rakentamalla turvallisen ja hyväksyvän kasvu ympäristön. Materiaali koettiin haastatteluissa hyväksi keinoksi tärkeiden asioiden välittämiseksi lapsille. Materiaalin käyttäminen vaatii kuitenkin kasvattajalta positiivista asennetta sekä heittäytymistä lasten kanssa toimimiseen.

Kasvattajat kokivat, että draamakasvatusta ja forum-teatteria voisi käyttää varhaiskasvatuksessa enemmänkin, koska ne ”vangitsevat” lapset mukaan. Lasten itseilmaisuus kehittyi ja he uskalsivat rohkeammin esiintyä. Kasvattajat ajattelivat, että draamakasvatus aktivoi ja osallistaa lapsia toimintaan. Kasvattajat kertoivat, että materiaali oli innostanut heitä käyttämään myös muita draamanmenetelmiä varhaiskasvatuksessa.

8.2 Eettisyys ja luotettavuus

Eettisyyden peruskysymykset liittyvät käsityksiin hyvästä ja pahasta, oikeasta ja väärästä. Myös tutkimuksen tekemiseen liittyy huomioonotettavia eettisiä kysymyksiä. Eettisesti hyvän tutkimuksen edellytyksenä on noudattaa hyvää tieteellistä käytäntöä. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2008,

23.) Tutkimus on eettisesti hyväksyttävä ja luotettava, kun se suoritetaan hyvän tieteellisen käytännön mukaisesti. Keskeisinä lähtökohtina pidetään rehellisyyttä, huolellisuutta ja tarkkuutta tutkimustyössä sekä tutkimuksen ja tulosten tallentamisessa, arvioinnissa ja esittämisessä. Tiedonhankinta, tutkimus- ja arviointimenetelmät ovat eettisesti kestäviä; avoimuus ja vastuullisuus korostuvat. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2013, 6.) Lukijan on saatava raportista mielikuva tiedon hankinnasta ja luotettavuudesta (Metsämuuronen 2006, 132).

Kirjoittamaamme tekstiin teimme asianmukaiset lähdeviitteet lähteistä, joita hyödynsimme opinnäytetyössämme. Opinnäytetyön loppuun teimme käyttämistämme lähteistä lähdeluettelon, johon kirjasimme kaikki lähteet, joihin opinnäytetyössä viittasimme. Tutkimuseettiseen neuvottelukunnan (2013, 6 - 7) mukaan lähdemateriaaleihin viittaaminen asianmukaisesti osoittaa kunnioitusta muiden tutkijoiden tekemään työhön. Tutkimukselle tehdään suunnitelma ja sen lisäksi raportoidaan toteutus, näistä syntyneet tietoaineistot tallennetaan asianmukaisesti. Tutkimuslupien hankinta kuuluu myös eettisesti hyväksytyyn tutkimukseen. Ennen tutkimuksen aloittamista tehdään tutkimuksen tekemiseen liittyvät sopimukset kaikkien osapuolten kanssa oikeuksista, vastuista, periaatteista ja velvollisuuksista sekä aineiston säilyttämisestä ja käyttöoikeuksista. Tutkimuksen raportointiin liitetään rahoitukset sekä muut sidonnaisuudet, mikäli niitä on käytetty. Tutkijoiden esteellisyys tulee huomioida ja tietosuojaa koskevat kysymykset on huomioitava. Jokainen tutkija ja tutkimusryhmän jäsen vastaavat itse näistä hyvän tieteellisen käytännön noudattamiseen liittyvistä asioista.

Teimme haastattelut nimettöminä eikä tutkimuksesta käy ilmi, missä haastateltavamme työskentelevät. Haastateltavat saivat tietää jo suostuessaan haastatteluun, että heidän henkilöllisyytensä ei tule esiin tutkimuksen missään vaiheessa. Tällä menettelyllä varmistimme sen, että saimme mahdollisimman avoimia ja luotettavia vastauksia ja kokemuksia Eläinlasten elämä -materiaalin käyttämisestä. Opinnäytetyössä julkaistut kuvat (KUVA 1. & KUVA 2.) ovat tutkijoiden itse ottamia sekä niiden julkaisemiseen on kysytty luvat Suomen Mielenterveysseuralta sekä sovelletun materiaalin tekijältä.

Tutkimusta varten teimme opinnäytetyön toimeksiantosopimuksen Suomen Mielenterveysseuran kanssa 21.6.2016. Suomen Mielenterveysseura sitoutui ohjaamaan opinnäytetyömme tekemistä sekä hyödyntämään tutkimuksen tuloksia toiminnassaan. Kun opinnäytetyömme suunnitelma hyväksyttiin suunnitelmaseminaarissa 7.9.2016, haimme tutkimusluvan opinnäytetyöllemme kunnalta, jossa haastattelumme toteutettiin. Tutkimusluvan saimme 24.10.2016.

Lähetimme haastattelumme kysymykset haastateltaville etukäteen, jotta he pystyivät tutustumaan haastattelun sisältöön. Tuomi ja Sarajärvi (2013, 73) toteavat tämän käytännön olevan myös eettisesti perusteltua. Ajattelimme aluksi haastattelun lisäksi mennä havainnoimaan varhaiskasvattajien pitämiä pöytäteatterituokioita. Pehdyttyämme Kanasen (2014, 66) näkökulmaan suoran havainnoijan vaikutuksista lapsiryhmän käyttäytymiseen, luovuimme tästä ajatuksesta.

Jotta tutkimus on luotettava, tutkimusprosessin tulee olla johdonmukainen eli sen pitää edetä loogisesti tutkimuskysymyksestä, aineiston hankintatavan, teoreettisen lähestymistavan ja analyysimenetelmän kautta tutkimuksen raportointiin. Opinnäytetyöprosessia tulee reflektoida ja kuvata. Kaikki tutkimuksessa tehdyt valinnat tulee perustella ja raportoida, jolloin opinnäytetyön lukijalle tulee selväksi koko tutkimusprosessi. Laadullisessa tutkimuksessa aineistolähtöisyys on tärkeää, jolloin aineistoa valitaan tutkimusaineiston mukaan. Tutkimuksen edetessä tulee muistaa, että tutkimuksen tulokset ovat kontekstisidonnaisia. Laadullisessa opinnäytetyössä on pyrittävä saamaan laadukasta tietoa, eli yleiskäsitteitä. Tämä tarkoittaa sitä, että yksittäisistä kokemuksista, ilmiöistä ja tapahtumista voidaan huomioida samankaltaisuuksia, joiden kautta voidaan tunnistaa muita tapahtumia. Luotettavuuden kriteerinä pidetään myös tutkimuksessa käytettävien eri metodien yhdistämistä. Tutkijayhteistyö on luotettavuutta lisäävä kriteeri. Tutkimus ei kuitenkaan muutu epäluotettavaksi muiden tutkimusten puuttuessa. Tutkija on tutkimuksensa tekijä, eli tutkijan reflektointi, analysointi ja aiheen raportointi on tultava näkyväksi tutkimuksen edetessä. Tutkijan on myös oltava vastuussa tutkimuksestaan ja sen toteuttami-

sesta. Vastuullisuuden arviointi kuuluu tutkimusprosessiin. (Virtanen 2006, 202 - 204.)

Tutkimusprosessimme eteni suunnitellusti ja sujuvasti. Mielenkiintomme opinnäytetyön aiheeseen säilyi koko prosessin ajan. Opimme prosessin aikana laadullisen tutkimuksen tekemisen aineiston keruusta sen analysointiin ja tutkimustulosten selittämiseen ja tulkintaan asti. Voimmekin yhtyä Hirsjärven ym. (2008, 224) ajatukseen siitä, että tutkimus on valmis, kun sen tulokset on tulkittu ja selitetty. Eskola ja Suoranta (2003, 62) toteavat, että aineistoa on riittävästi, kun se alkaa toistaa itseään eikä tuota uutta tietoa tutkimukseen. Tutkiessamme eri lähteitä ja tutkittua tietoa, huomasimme, että kaikki aineistot ja haastattelujen tulokset alkoivat toistaa samoja teemoja, joita tutkimuksessamme käsitelimme. Näin ollen lopulta tulimme tulokseen, että aineistomme kylläntyi ja tutkimuksemme oli valmis.

Opinnäytetyöprosessi oli kokonaisuudessaan erittäin mielenkiintoinen ja oppimista tapahtui koko matkan ajan. Voimme ilolla todeta, että opinnäytetyö täydensi juuri oikeasta kohdasta meidän tulevien sosionomien osaamista ja nyt meidän materiaalipankkiin kuuluu laadukas työkalu, joka ei varmasti tule jäämään käyttämättä.

8.3 Opinnäytetyön hyödynnettävyys

Suomen Mielenveysseura on erittäin tyytyväinen siihen, että Eläinlasten elämää – Mielenveysstaitoja pöytäteatterin keinoin -materiaalista tehtiin opinnäytetyö, jossa on haastateltu materiaalin käyttäjiä, varhaiskasvattajia. Opinnäytetyö julkaistaan Suomen Mielenveysseuran verkkosivuilla sekä opinnäytetöiden sivulla, että pöytäteatterin esittely- ja materiaalin tilaussivuilla. Niissä vieraillee tuhansia lasten mielenveyden edistämisestä kiinnostuneita ammattilaisia vuosittain.

Tutkimus antoi Suomen Mielenveysseuralle arvokasta tietoa siitä, miten materiaali on kentällä otettu vastaan ja miten sitä on käytetty sekä valaisee kasvattajien näkemyksiä mielenveyden edistämisen taidoista ja niiden

kehittymisestä. Opinnäytetyö antoi arvokasta tietoa myös kasvattajien omasta reflektoinnista ja mielenterveystaitojen sisäistämisestä. Litteroidut puheenvuorot antoivat erityisen hienoa tietoa kasvattajien omasta ammatillisesta kasvusta sekä oivalluksista suhteessa lapsiin ja lasten kykyihin. Joistakin puheenvuoroista Suomen Mielenterveysseura voisi koostaa erillisen tiedoston verkkosivuille.

Suomen Mielenterveysseura voisi hyödyntää tutkimusta koulutuspäivissä, joissa yhtenä osana on pöytäteatteri-työpaja. Näin he saisivat kentän äänen ja ennen kaikkea lasten äänen välitettyä muillekin varhaiskasvattajille, mikä puolestaan antaisi lisämotivaatiota ja innostusta materiaalin käyttöön.

Hankkeiden tulosten ja vaikuttavuuden raportoinnissa Suomen Mielenterveysseuralle on erittäin hyödyllistä saada tietoa siitä, miten aineistoa käytetään kentällä. Näin saadaan kentän ääntä myös rahoittajien suuntaan ja siten tutkimus myötävaikuttaa mahdollisiin tuleviin rahoituspäätöksiin.

Opinnäytetyö antoi Suomen Mielenterveysseuralle myös ideoita lisäkehittelyyn ja jatkokehittelyyn.

Suomen Mielenterveysseuran näkemyksen mukaan lasten haastattelemisen on aina vaikeaa ja heidän mielestä olisikin mielenkiintoista seuraavassa opinnäytetyössä kuulla esimerkiksi lasten mielipiteitä ja näkemyksiä pöytäteatterista.

8.4 Jatkokehittämisehdotukset

Borg (2015, 11, 30) viittaa kansalliseen NICE-ohjeistukseen, jonka mukaan varhaislapsuudessa, erityisesti ensimmäisten viiden vuoden aikana, toteutettavat ennaltaehkäisevät menetelmät vaikuttavat ehkäisevästi käytöshäiriöihin ja epäsosiaalisiin persoonallisuushäiriöihin. Laajat ja kestävästi myönteiset tulokset näkyvät muun muassa lasten kognitiivisessa edistymisessä, koulumenestyksessä sekä terveydessä. Tässä Borgin raportissa keskitytään pääasiassa vanhempien ryhmämuotoisiin koulutusohjelmiin kansainvälisesti. Raportissa todetaan, että tutkimusnäyttö monista Suo-

messa kehitellyistä ja käytetyistä menetelmistä toistaiseksi puuttuu, vaikka ne olisivatkin käyttökelpoisia ja todettu vaikuttaviksi. Haasteena on, että menetelmät eivät ole tarpeeksi laajasti eivätkä tasapuolisesti käytössä ja saatavilla niitä tarvitseville ja niistä hyötyville. Lasten mielenterveystaitojen edistämiseksi on tärkeää, että vaikuttavaksi todettuja menetelmiä otetaan käyttöön tarpeen mukaisesti ja niiden saatavuus on yhdenvertaista.

Eryityisesti varhaiskasvatukseen suunnatut menetelmät on kehitetty Suomessa, mutta tutkimuksia näistä menetelmistä on tehty Suomessa vähän. Myöskään näiden menetelmien pitkäjänteisestä laadunvarmistuksesta tai jatkokehittämisestä vastaavaa tahoja ei Suomessa tällä hetkellä ole. Menetelmien vaikuttavuuden tutkiminen on vaativaa sekä arvokasta ja näin ollen sitä toteutetaan vain osassa menetelmiä. (Anttila ym. 2016, 18, 34). Opinnäytetyössä tutkimme kasvattajien kokemuksia Eläinlasten elämää -pöytäteatterimateriaalin käyttämisestä varhaiskasvatusikäisten lasten mielenterveystaitojen edistämiseksi. Tämän vuoksi toivoisimmekin, että opinnäytetyömme herättäisi muiden tutkijoiden mielenkiinnon Eläinlasten elämää -materiaalin vaikuttavuudesta lasten mielenterveystaitojen edistämiseksi.

Kasvattajien teemahaastatteluissa nousi esiin myös Eläinlasten elämää -pöytäteatterimateriaalin kehittäminen. Kasvattajat toivoisivat materiaaliin uusia tarinoita, jotka käsittelevät erilaisia mielenterveystaitoihin liittyviä teemoja, kuten liiallinen reippaus tai jatkuva suorittaminen. Kasvattajat nostivat haastatteluissa esiin sen, että materiaaliin oli helppo keksiä itse lisää tarinoita, jotka puhuttelevat juuri omaa lapsiryhmää ja jotka olivat lähöisin juuri heidän arjestaan. Myös vaihtoehtoisia alku- ja loppuleikkejä toivottiin lisää.

Kun miettii niitä, ketkä aristelevat tai ovat uusia, niin ei siihen varmaan joku lisä osakaan pahitteeksi olisi. Siinä kiireessä, kun ei valmisteluaikaa sitten kuitenkaan aina ole hirveästi, niin tällaista hyvää valmista materiaalia on aina hyvä olla käden ulottuvilla.

Tämän vuoksi myös jonkinlaista rekvisiittaa toivottiin materiaaliin mukaan.

LÄHTEET

Anttila, N., Huurre, T., Malin, M. & Santalahti, P. 2016. Mielenterveyden edistäminen varhaiskasvatuksesta toisen asteen koulutukseen. Katsaus menetelmiin ja kirjallisuuteen Suomessa. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos [viitattu 7.11.2016]. Saatavissa:

http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/130003/URN_ISBN_978-952-302-613-1.pdf?sequence=1

Borg, A-M. 2015. Lasten mielenterveyden edistäminen ja mielenterveyden häiriöiden ehkäisy. Näyttöön perustuvien menetelmien kartoitus. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö [viitattu 6.11.2016]. Saatavissa:

https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/128986/URN_ISBN_978-952-00-3603-4.pdf?sequence=1

Bäckmand, H. & Lönnqvist, J. 2009. Johdanto. Teoksessa: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 2009. Mielenterveys- ja päihdeongelmien varhainen tunnistaminen - opas ennaltaehkäisevän työn ammattilaisille. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 7 - 10.

Eskola, J. & Suoranta, J. 2003. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.

Heikell, M. 2012. Draamakasvatus ihmisen identiteetin rakentajana. ”Draamatyöskentely kasvattaa, opettaa oikeasti olennaisia asioita, antaa oikeita eväitä elämään”. Kasvatustieteiden Pro gradu -tutkielma. Tampere: Tampereen yliopisto [viitattu 7.12.2016]. Saatavissa:

<http://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/84354/gradu06553.pdf?sequence=1>

Hintikka, J. 2016. Sopeutumattomien oppilaiden tunne- ja itsesäätelytaitojen kehittyminen: Oppilaiden ja opettajien arvioita ja kokemuksia Aggression portaat -interventiosta. Kasvatustieteiden tutkielma. Turku: Turun yliopisto [viitattu 6.12.2016]. Saatavissa:

<https://www.doria.fi/bitstream/handle/10024/119941/Annales%20C%20416%20Hintikka%20VK.pdf?sequence=2>

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2008. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Tammi.

Huilla, M. & Isokoski, S. 2013. Lapsen tunnetaitojen ja itsetunnon vahvistaminen esi- ja alkuopetuksessa. Kasvatustieteen pro gradu -tutkielma. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto [viitattu 7.12.2016]. Saatavissa: http://www.mielenterveysseura.fi/sites/default/files/inline/huilla_ja_isokoski_2013.pdf

Järvinen, M., Laine, A. & Hellman-Suominen, K. 2012. Varhaiskasvatusta ammattitaidolla. Helsinki: Kirjapaja.

Kajaanin Ammattikorkeakoulu. 2014. Laadullisen aineiston analyysi ja tulkinta [viitattu 21.6.2016]. Saatavissa: <http://www.kamk.fi/opari/Opinnaytetyopakki/Teoreettinen-materiaali/Tukimateriaali/Laadullisen-analyysi-ja-tulkinta>

Kananen, J. 2014. Laadullinen tutkimus opinnäytetyönä. Miten kirjoitan kvalitatiivisen opinnäytetyön vaihe vaiheelta. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu.

Karila, K. 2016. Vaikuttava varhaiskasvatus. Tilannekatsaus toukokuu 2016 [viitattu 6.12.2016]. Helsinki: Opetushallitus. Saatavissa: http://www.oph.fi/download/176638_vaikuttava_varhaiskasvatus.pdf

Karkkulainen, M. 2011. Siivet selkään, draamakengät jalkaan - Kohtaamisia draaman pedagogisilla näyttämöillä. Helsinki: Draamatyö.

Koivisto, P. 2011 Lasten itsetunnon vahvistaminen päivähoidon arjessa. Teoksessa: Alila, K. & Parrila, S. (toim.) 2011. Lapsen arki ja vuorovaikutus varhaiskasvatuksessa. Katsaus varhaiskasvatuksen väitöskirjoihin vuosilta 2006 - 2010. Oulu: Ediva, 39 - 56.

Koivunen, P-L. & Lehtinen, T. 2015. Kasvu kiikarissa. Havainnoinnin käsikirja varhaiskasvattajille. Jyväskylä: PS-kustannus.

Lipponen, L. 2012. Tutkiva oppiminen varhaispedagogiikassa. Teoksessa: Hujala, E. & Turja, L. (toim.) 2012. Varhaiskasvatuksen käsikirja. Jyväskylä: PS-kustannus, 31 - 38.

Marjamäki, E., Kosonen, S., Törrönen, S. & Hannukkala, M. 2015. Lapsen mieli. Mielenterveystaitoja varhaiskasvatukseen ja neuvolaan. Helsinki: Juvenes Print - Suomen Yliopistopaino.

Martinez-Abarca, T. & Nurmi, R. 2015. Loikaten leikkiin - Rohkeasti rooliin! Draamakasvatusta 1 - 7 -vuotiaalle. Helsinki: Lasten Keskus.

Mattila, K-P. 2011. Lapsen vahvistava kohtaaminen. Jyväskylä: PS-kustannus.

Metsämuuronen, J. 2006. Laadullisen tutkimuksen perusteet. Teoksessa: Metsämuuronen, J. (toim.) 2006. Laadullisen tutkimuksen käsikirja. Helsinki: International Methelp Ky, 79 - 148.

Mieli. Suomen Mielenterveysseura. 2014. Suomen mielenterveysseuran toiminnan monet ulottuvuudet [viitattu 10.11.2016]. Saatavissa: http://www.mielenterveysseura.fi/sites/default/files/materials_files/mielenterveysseuran_yleisesite_2014_.pdf

Mieli. Suomen Mielenterveysseura. 2016a. Edistämme välittämisen kulttuuria [viitattu 6.11.2016]. Saatavissa: <http://www.mielenterveysseura.fi/fi/mielenterveysseura/organisaatio-ja-toiminta/edist%C3%A4mme-v%C3%A4litt%C3%A4misen-kulttuuria>

Mieli. Suomen Mielenterveysseura. 2016b. Eläinlasten elämää [viitattu 9.6.2016]. Saatavissa: <http://www.mielenterveysseura.fi/fi/kirjat/el%C3%A4inlasten-el%C3%A4m%C3%A4-mielenterveystaitoja-p%C3%B6yt%C3%A4teatterin-keinoin>

Mieli. Suomen mielenterveysseura. 2016c. Hyvä itsetunto on optimistista realismia [viitattu 8.11.2016]. Saatavissa:

<http://www.mielenterveysseura.fi/fi/mielenterveys/itsetuntemus/hyv%C3%A4-itsetunto-optimistista-realismia>

Mieli. Suomen mielenterveysseura. 2016d. Leikki-ikä [viitattu 8.11.2016].

Saatavissa:

<http://www.mielenterveysseura.fi/fi/mielenterveys/itsetuntemus/tunnetaidot/leikki-ik%C3%A4>

Mieli. Suomen Mielenterveysseura. 2016e. Mitä mielenterveys on? [viitattu 9.6.2016]. Saatavissa:

<http://www.mielenterveysseura.fi/fi/mielenterveysseura/organisaatio-ja-toiminta/strategia/mit%C3%A4-mielenterveys>

Mieli. Suomen Mielenterveysseura. 2016f. Organisaatio ja toiminta [viitattu 9.6.2016]. Saatavissa:

<http://www.mielenterveysseura.fi/fi/mielenterveysseura/organisaatio-ja-toiminta>

Mieli. Suomen mielenterveysseura. 2016g. Tunnetaitojen perusteet [viitattu 9.11.2016]. Saatavissa:

<http://www.mielenterveysseura.fi/fi/mielenterveys/itsetuntemus/tunnetaidot/tunnetaitojen-perusteet>

Mäkinen, M. 2012. Minä olen ja kuulun! Lapsen identiteetin tukeminen. Teoksessa: Hujala, E. & Turja, L. (toim.) 2012. Varhaiskasvatuksen käsikirja. Jyväskylä: PS-kustannus, 95 - 107.

OAJ. 2016. Varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen opettajat [viitattu 23.11.2016]. Saatavissa:

<http://www.oaj.fi/cs/oaj/Varhaiskasvatuksen%20ja%20esiopetuksen%20opettajat2#Lastentarhanopettaja>

Opetushallitus. 2016a. Kasvatus, koulutus ja tutkinnot. Varhaiskasvatus [viitattu 9.6.2016]. Saatavissa:

http://www.oph.fi/koulutus_ja_tutkinnot/varhaiskasvatus

Opetushallitus. 2016b. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016 [viitattu 19.10.2016]. Saatavissa:

http://www.oph.fi/download/179349_varhaiskasvatussuunnitelman_perusteet_2016.pdf

Salminen, J. 2014. The Teacher as a Source of Educational Support. Exploring Teacher–Child Interactions and Teachers’ Pedagogical Practices in Finnish Preschool Classrooms. Doctoral dissertation. Jyväskylä: University of Jyväskylä, Studies in Education, Psychology and Social Research [viitattu 9.11.2016]. Saatavissa:

https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/44798/978-951-39-5982-1_vaitos13122014.pdf?sequence=1

Surakka, A-K. 2013. Lasten tunnetaidot päiväkodissa. 5 -vuotiaat ja Tunnetuksi-ohjelma. Varhaiskasvatustieteen Pro gradu -tutkielma [viitattu 7.12.2016]. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. Saatavissa:

<https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/42670/URN%3aNBN%3afi%3ajyu-201312162809.pdf?sequence=1>

THL. 2014. Terveiden edistäminen. Mielen hyvinvointi [viitattu 9.6.2016].

Saatavissa: <https://www.thl.fi/fi/web/terveyden-edistaminen/toimijat/terveyden-edistaminen-eri-toimialoilla/terveyden-ja-hyvinvoinnin-edistaminen-ammattillisessa-koulutuksessa/mielen-hyvinvointi>

Toivanen, T. 2009. Draamakasvatuksen mahdollisuudet varhaiskasvatuksessa. Teoksessa: Ruokonen, I., Rusanen, S. & Välimäki, A-L. (toim.)

2009. Taidekasvatus varhaiskasvatuksessa. Iloa, ihmettelyä ja tekemistä. Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, 30 - 35 [viitattu 21.11.2016].

Saatavissa: <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe201205085414>

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2013. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.

Turja, L. 2012. Lasten osallisuus varhaiskasvatuksessa. Teoksessa: Hujala, E. & Turja, L. (toim.) 2012. Varhaiskasvatuksen käsikirja. Jyväskylä: PS-kustannus, 41 - 53.

Tutkimuseettinen neuvottelukunta. 2013. Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohje 2012 [viitattu 19.6.2016]. Saatavissa:

http://www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/HTK_ohje_2012.pdf

Uusitalo-Malmivaara, L. & Vuorinen, K. 2016. Huomaa hyvä! Näin ohjaat lasta ja nuorta löytämään luontevahvuutensa. Jyväskylä: PS-kustannus.

Varhaiskasvatuslaki 36/1973.

Vehkalahti, R. 2008. Leikkivä teatteri. Helsinki: LK-kirjat.

Virkki, P. 2015. Varhaiskasvatus toimijuuden ja osallisuuden edistäjänä. Väitöskirja. Joensuu: Itä-Suomen yliopisto [viitattu 7.11.2016]. Saatavissa: http://epublications.uef.fi/pub/urn_isbn_978-952-61-1735-5/urn_isbn_978-952-61-1735-5.pdf

Virtanen, J. 2006. Fenomenologia laadullisen tutkimuksen lähtökohtana. Teoksessa: Metsämuuronen, J. (toim.) 2006. Laadullisen tutkimuksen käsikirja. Helsinki: International Methelp Ky, 149 - 214.

WHO. 2016a. Mental Health [viitattu 9.6.2016]. Saatavissa:

<http://www.euro.who.int/en/health-topics/noncommunicable-diseases/mental-health/mental-health>

WHO. 2016b. The European Mental Health Action Plan 2013 - 2020 [viitattu 9.6.2016]. Saatavissa:

http://www.euro.who.int/_data/assets/pdf_file/0020/280604/WHO-Europe-Mental-Health-Action-Plan-2013-2020.pdf

Yli-Luoma, P. V. J. 2001. Ohjeita opinnäytetyön tekemiseen. Oulu: IMDL Oy Ltd.

Varhaiskasvattajien haastattelut. 31.10.2016 & 1.11.2016.

LIITTEET

Liite 1.

Opinnäytetyöprosessin aikataulu

Liite 2.

Haastattelun teemat

1. Mikä on koulutuksesi?
2. Milloin olet aloittanut Eläinlasten elämää -pöytäteatteri materiaalin käyttämisen? Kuinka paljon olet käyttänyt materiaalia?
3. Millä tavoin olet käyttänyt materiaalia (esim. tarinat järjestyksessä, muutamia tarinoita)?
4. Oletko soveltanut tarinoita omalle lapsiryhmälle sopivammaksi? Miten?
5. Millaisia asioita olet havainnut lapsiryhmässä käyttäessäsi materiaalia?
6. Kuvaile, mitä mielenterveystaidot mielestäsi ovat?
7. Mitä muutoksia tai oppimista on tapahtunut suhteessa mielenterveystaitoihin? Millaisia mielenterveystaitoja lapset ovat oppineet?
8. Mitä koet lasten oppineen tarinoista?
9. Ovatko lapset pitäneet tarinoista tai materiaalista?
10. Mitä materiaalin käyttäminen mielestäsi vaatii kasvattajalta?
11. Mitä itse olet kasvattajana oppinut materiaalin käyttämisen myötä?
12. Miten draamakasvatus ja forum-teatteri menetelmänä soveltuvat mielestäsi vahaiskasvatukseen?

Liite 3.

Koonti tutkimuksen tuloksista, teemakortisto

Kasvattajien havainnot lapsiryhmässä

- lapset kiinnostuneita, innokkaita ja kuuntelevat tarkasti
 - lasten älykkyys, pohtivat tarkasti tilanteita
 - lapset haluavat osallistua keskusteluihin → hyviä keskusteluja
 - lapset kertovat omista kokemuksistaan
 - rohkeus lisääntynyt
 - epäsovivastikin käyttäytyvät lapset tietävät toimintatavat
 - näytellyt tilanteet siirtyneet myös lasten käytäntöön
 - alkuleikit hyviä lasten ”lämmittelyyn” aiheeseen
- Jatkuu

Koonti tutkimuksen tuloksista, teemakortisto

Kasvattajien näkemys mielen- terveystaidoista

Jatkoa

- kokonaisvaltaista hyvinvointia, fyysisesti kunnossa
- tunnetaidot: tunteiden tunnistaminen, nimeäminen ja niistä kertominen
- omien vahvuuksien ja mieltymysten löytäminen
- hyvän löytämistä omasta elämästä, itsestä ja muista
- hyväksytyksi tuleminen
- itsetunnon, itsevarmuuden ja minäkuvan vahvistaminen
- itsensä toteuttaminen ja ilmaiseminen
- opitaan tuntemaan itseä ja muita
- turvallinen olo, ympäristö sekä aikuiset
- vuorovaikutus- ja kaveritaidot, sosiaalisten taitojen harjoittelu
- ristiriitatilanteissa toimiminen, ongelmanratkaisukyky
- arjen ennakoitavuus
- erilaisuuden hyväksyminen
- kiusaamisesta puhuminen

Jatkuu

Koonti tutkimuksen tuloksista, teemakortisto

Muutokset lasten mielenterveys- taidoissa

Jatkoa

- lapset tiedostavat tunteet → osaavat sanoittaa
- kaveritaidot kehittyneet: huomaa toisessa hyviä asioita, antaa positiivista palautetta
- itsetunto vahvistunut, arvostaa ja tuntee itseään
- käyttäytymismalleja, miten tilanteissa voi toimia
- kaikki ovat tärkeitä, jokaisen ääni kuuluville
- osallistetaan kaikkia lapsia
- hyväksyy erilaisuutta

Jatkuu

Koonti tutkimuksen tuloksista, teemakortisto

Kasvattajien näkymys lasten oppimisesta

Jatkoa

- itsensä ilmaisemista
- yhdessä toimimista, toisten huomioimista, toisen asemaan asettumista
- esiintymisvarmuutta
- arjentaitoja
- ongelmienratkaisutaitoa ja riitojen sopimista
- keskustelujen merkitystä
- eettisyyttä

Jatkuu

Koonti tutkimuksen tuloksista, teemakortisto

Vaatii kasvattajalta

Jatkoa

- aluksi materiaaliin perehtymistä sisäistäen tarkoituksen
- kun materiaalia käyttänyt, ei tarvitse harjoitella
- positiivista asennetta
- heittäytymistä
- miettii ryhmän kokoonpanon ja sen tarpeet etukäteen
- tarinan ajankohtaisuus
- lapsen yksilöllistä huomiointia
- materiaalin saatavuus

Jatkuu

Koonti tutkimuksen tuloksista, teemakortisto

Kasvattajien oma oppiminen

Jatkoa

- lapsien kanssa tunteiden puhumisen tärkeyden
- lapset oppivat tarinoiden kautta erilaisia keinoja toimimiseen käytännössä
- hyvä keino välittää tärkeitä asioita lapsille
- menetelmä helposti toteutettavissa
- luottaa lapseen
- kynnys draamankeinojen käyttämiseen madaltunut
- heittäytymistä, eläytymistä, elävöittämistä
- lasten yksilöllisyyden ja erilaisuuden huomaamista
- lasten vahvuuksia
- lapset osaavat toimia pöytäteatterissa oikein, mutta ei välttämättä käytännössä → pystyy muistuttamaan toimintatavasta pöytäteatterin kautta

Jatkuu

Koonti tutkimuksen tuloksista, teemakortisto

Draamakasvatus ja forum- teatteri varhaiskasvatuksessa

Jatkoa

- toimiva ja aktiivinen menetelmä lapsiryhmässä
- kannustaa ajattelemaan ja itseilmaisuun
- antaa rohkeutta
- pitäisi käyttää varhaiskasvatuksessa enemmänkin
- toiminnallinen oppimismuoto, jonka kautta lapset oppivat hyvin asioita
- käyttää kaikkia aisteja
- vangitseva